

Transparens på skolmarknaden

En Mixed Method studie av tre ägandeformer

Eve Kivilaan

Linda Nordenås

Stockholm Business School
Bachelor's Degree Thesis 15 HE Credits
Subject: Business Administration
Autumn semester 2018
Supervisor: Niklas Wallstedt

Stockholm Business School

SAMMANFATTNING

Studien ämnar att undersöka huruvida det finns transparens och tillgång till information för gemene man inom den svenska skolmarknaden. Eftersom elevernas skolgång finansieras av skattemedel och har som primärt syfte att leverera samhällsnytta i form av välutbildade medborgare är det viktigt att tjänsterna erbjudna av olika aktörer är av hög kvalitet. Tidigare forskning har mätt detta med olika indikatorer som betyg, lärartäthet och elevnöjdhet. För att vidare kunna utvärdera utbildning krävs en tillfredsställande transparens av jämförbar information. Denna studie jämför vilken information som efterfrågas av samhället, investerare och elever och huruvida den är tillgänglig. Detta görs genom att information av intresse för intressenter eftersöks via allmänna källor, direkt kontakt med skolor och källor som kräver speciell behörighet. Därefter jämförs utfallet mellan ägandeformer och intressentgrupper. Resultaten visar att eleverna åtnjuter högst transparens av information medan samhället har en låg möjlighet att utvärdera skolornas ansvarstagande. Huvudmannen som erbjuder högst transparens är vinstdrivande friskolor, detta tack vare hög transparens av ekonomisk information. Alla skolformer visar låg transparens i ansvarstagande. Lagförslag för ökad transparens bland friskolor skulle då kunna vara relevant för att samhället ska kunna utvärdera aktörernas tjänster. Det skulle dock kräva lagstiftning kring specifik redovisning snarare än endast utvidgning av offentlighetsprincipen.

Nyckelord: Skolmarknad, Offentlighetsprincipen, Transparens, Kommunala skolor, Friskolor, Vinstdrivna skolor, Icke-vinstdrivna skolor, Samhällsansvar, Samhällsnytta, Fria skolval, Investeringsbeslut, Privatisering, Utförsäljning av offentlig verksamhet.

ABSTRACT

This paper explores the Swedish school market - how transparency differ between schools with different ownership. Since school attendance in Sweden is financed with tax revenues it is important that all education is high quality and has a primary purpose to deliver well educated citizens. Earlier research has measured quality in school market with indicators such as grades, staffing ratio and pupil satisfaction. For further evaluation whether transparency is sufficient for satisfying interest groups it is needed to have comparable information from all companies - private and public, charity based and for profit. This paper aims to define which information different interest groups - students, citizens and investors - require and if it is made available. The information that is inquired has been searched through general sources such as homepages of schools and government authorities, directly contacting the schools and webpages that need special authorisation. The results were compared between different groups of ownership and interest groups. The results indicate that students enjoy highest transparency of information required to make a free school choice whiles the lowest transparency was found to be information needed for citizens to assess schools accountability. The schools with highest transparency were for-profit private schools, largely due to its richness in economic information. As non-profit schools do not have the same requirements to account for financial activities, they generally show very little transparency. As a result, a law that would require more transparency and specific accounting from all schools, regardless their ownership, would increase the probability of evaluating the quality of school education.

Key words: *Swedish school market, Transparency, Municipal schools, Private schools, For profit, Charity, Accountability, Public benefit, Free school choice, Investment decisions, Privatisation, Sale of public domain.*

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	1
ABSTRACT	2
KAPITEL 1 - INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Problemformulering	5
1.3 Forskningsanknytning	6
1.3 Syfte	7
1.4 Frågeställningar	8
KAPITEL 2 - LITTERATURÖVERSIKT	8
2.1 Monopol till konkurrens	8
2.2 Utförsäljning av offentlig verksamhet	9
2.3 Offentliga och privata verksamheter	9
2.4 Vinstdrivande och icke-vinstdrivande verksamhet	10
2.5 Regelverk på skolmarknaden	11
2.6 Tillsynsmyndigheter	12
2.7 Skolmarknaden som en kvasimarknad	12
2.8 Samhället som intressent	13
2.9 Transparens	14
2.10 Eleven som intressent	15
2.11 Investerare som intressent	16
2.12 Tillgänglig forskning	17
2.13 Summering av litteraturen	19
KAPITEL 3 - TEORETISKT RAMVERK	21
3.1 Funktionen av informationskraven	21
3.2 Ansvarstagande gentemot samhället	21
3.3 Förutsättning för fria val åt elever	22
3.4 Förutsättning för investeringsbeslut hos investerare	23
3.5 Summering av den teoretiska modellen	24
3.6 Mätning av komponenterna i det teoretiska ramverket	26
KAPITEL 4 - METOD	27
4.1 Metodologi	27
4.2 Framväxten av studien	27
4.3. Forskningsdesign	27

4.4 Undersökningsmetod.....	28
4.5 Studiens avgränsning	29
4.6 Dekonstruering av nyckeltalen	29
4.8 Kvalitetsmått	32
KAPITEL 5 - EMPIRI OCH ANALYS.....	33
5.1 Ansvarstagande.....	34
5.2 Fritt val	36
5.3 Investering.....	38
5.4 Transparens	40
KAPITEL 6 - RESULTAT	42
6.1 Vem riktar sig informationen huvudsakligen till?	42
6.2 Hur svårt är det att nå den efterfrågade informationen?	43
6.3. Vilken ägandeform har mest transparens och tillgänglig information?	43
6.4. Kan informationen, som i nuläget är tillgänglig, fylla den funktion intressenterna efterfrågar?	44
KAPITEL 7 - DISKUSSION	46
KAPITEL 8 - SLUTSATS.....	48
8.1 Sammanfattning	48
8.2 Forskningsbidrag	49
8.3 Förslag till vidare forskning	49
REFERENSER	50

KAPITEL 1 - INLEDNING

Nedanstående kapitel ger en kort bakgrund till ämnet, varför ämnet är av intresse och varför studien är nödvändig. Kapitlet klargör även vilka frågeställningar som kommer undersökas och hur studien kommer att genomföras.

1.1 Bakgrund

Privata aktörer inom skolvärlden har varit ett intresseområde sedan friskolereformen 1992. Denna friskolereform innebar att privata aktörer kunde åta sig uppdraget att driva en skola med statliga finanser. Detta ledde till att kommunerna för första gången fick uppleva konkurrens inom denna sektor (Parding, 2011). Ambitionen var att öka konkurrensen och på så sätt också höja effektiviteten (Statskontoret, 2015). Likt vilket annat företag som helst finns det inga formella krav på bakgrund, utbildning eller utbildningserfarenhet för att starta en friskola. Både en enskild individ och en juridisk person får starta en skola, men det är vanligast med en juridisk person i form av till exempel aktiebolag, stiftelse eller en förening (Friskolornas riksförbund, 2018-10-17). För att starta en skola måste dock huvudmannen få tillstånd av Skolinspektionen. De får heller inte exkludera vissa elever eller ta ut avgifter (Vlachos, 2011). De tidigare privata skolorna som fanns i Sverige innan friskolereformen tog ut en terminsavgift vilket gjorde att endast barnen i förmögna familjer kunde gå på dessa skolor. För att inte exkludera elever som inte har råd med skolavgifter införde man *skolpeng* för att finansiera dessa friskolorna. Denna skolpeng är offentliga medel som följer med eleven oavsett vilken skola denne väljer och avser att finansiera hela dennes utbildning och omkostnader (Friskolornas riksförbund, 2018-10-30). Friskolor finansieras således inte, likt andra privata aktörer av kunder och investerare, utan av skattemedel.

Den nuvarande debatten kring friskolereformen handlar i huvudsak om friskolornas finansiering. Eventuellt överskott som genereras i kommunala skolor återgår till kommunen medan friskolor själva har ansvaret att allokera sitt överskott (Von Greiff, 2010). Detta innebär att privata aktörer såsom aktiebolag får ansvar att inte bara hantera statliga medel utan de även har rättigheten att ta ut överskottet i vinstutdelning till sina aktieägare (Aktiebolagslagen, SFS 2005:551, 10 kap). Trots att liknande koncept har använts i andra delar i Europa är Sverige ensam om att tillåta att skolor drivs som aktiebolag och kan dela ut vinstutdelning till ägarna. I exempelvis Danmark får endast icke-vinstdrivande stiftelser vara huvudmän och i Nederländerna får skolor som använder finansiella medel till andra saker än utbildning, böter (Lindgren, 2010).

1.2 Problemformulering

I svensk utbildningshistoria har likvärdighet varit centralt (Von Greiff, 2010). Enligt skollagen ska utbildning vid fristående skolor vara likvärdig med utbildning vid offentliga skolor och erbjuda likvärdiga villkor så långt det är möjligt oberoende av huvudman (Fridolin & Lenberg, 2018). Det saknas dock en definition på denna likvärdighet i skollagen eller andra förordningar

vilket gör det svårt att operationalisera begreppet. Analyser av skolans likvärdighet har således ofta gjorts genom resultatmått såsom betyg (Von Greiff, 2010). Enligt författaren har dock likvärdigheten i skolan minskat från slutet av 1980-talet till 2007.

Han tar bland annat upp att skillnaden i behörighet till gymnasiet har ökat beroende på föräldrarnas utbildningsnivå och kommun eleven bor. Vad detta beror på är dock svårt att utvinna då den mesta forskningen sen skolreformen har handlat om hur konkurrensen har påverkat samhället i stort, skolornas betyg och tendensen till segregation (Parding, 2011). Denna forskning har visat att friskolereformen har haft en positiv inverkan på lärarlöner och betyg (Hensvik, 2012; Böhlmark & Lindahl, 2014), men lite forskning påvisar skillnaden i undervisningen mellan friskolor och offentligt ägda skolor. Den bristande forskningen kan grundas i att datan för sådan forskning är svår att få tag på då friskolor inte behöver lämna ut information i samma utsträckning som offentliga skolor (Hagström, 2015).

Februari 2018 lades därför en lagrådsremiss som föreskriver att alla huvudmän som godkänts för fristående skolor, likt offentliga skolor, ska placeras under tryckfrihetsförordningens rätt att ta del av allmänna handlingar hos myndigheter. Detta innebär att även friskolor måste delge samma slags uppgifter som kommunala skolor måste delge enligt offentlighetsprincipen. Lagrådsremissen motiverar detta med att all verksamhet inom välfärden, som är helt skattefinansierad, ska präglas av öppenhet för att ge medborgarna insyn i verksamheten. Vidare att verksamheter inom välfärden ska bedrivas enligt principen om lika villkor, alltså att förutsättningarna för verksamheten ska vara lika oavsett huvudman (Fridolin & Lenberg, 2018).

Som lagrådsremissen nämner har kommunalt ägda skolor högre krav på transparens än friskolor tack vare offentlighetsprincipen (Fridolin & Lenberg, 2018). Detta betyder dock inte att skolorna inte frivilligt delar med sig av uppgifter nödvändiga för att bedöma skolorna. De argumenten mot tidigare nämnd lagförslag handlar i huvudsak om hur mycket insyn kommunen egentligen ska få i exempelvis handlingar som omfattas av tystnadsplikten eller företagshemligheter som anses orimligt att lämna ut, men lite argumentation sker kring huruvida en lag kring ökad transparens faktiskt är nödvändig (ibid.). Finns det redan tillräcklig transparens i skolverksamheter för att intressenter ska ha möjlighet att bedöma dem oavsett huvudman? Intressenterna som tas upp i denna studie är samhället, elever och investerare.

1.3 Forskningsanknytning

Skolor utför en samhällsnytta när de utbildar Sveriges framtida generationer. Det är därför i allas intresse att dessa ungdomar erbjuds den bästa utbildningen möjligt. Det är lätt att bedöma om en entreprenör misslyckats med sitt uppdrag att laga en väg. Kommunen kan då kräva kompensation och sedan anlita någon annan att utföra arbetet. En misslyckad utbildning är svårare att bedöma och ännu svårare att ta igen. En misslyckad utbildning påverkar inte bara eleven i sig utan även samhället individen vid senare skede i livet ska delta i (Vlachos, 2011). Samhället utgör därför en intressent för skolor oavsett huvudman. Eftersom det är svårt att utvärdera kvalitativ välfärd (Stolt, Blomqvist & Winblad, 2011) kräver samhället att skolorna

tar ett visst ansvar för utbildningen de erbjuder. För att samhället ska kunna utvärdera detta ansvarstagande krävs dock en viss insyn i verksamheten. Det krävs att skolorna delar med sig av information om exempelvis hur resurserna används och risken skolan löper att gå i konkurs (Forrer, Kee, Newcomer & Boyner, 2010). Det är också viktigt att de ger insyn i verksamhetens prestation utöver nationella betygen då dessa kan vara missvisande i form av betygsinflation (Wikström & Wikström, 2004).

Med friskolereformen intog flera aktörer skolmarknaden och ökade utbudet av skolor. Elever som annars skulle ha placerats på närliggande grundskola kunde nu istället ta ett fritt val och välja vilken skola som skulle ansvara för deras utbildning. Eleven gavs möjligheten att välja en skola som passade deras individuella behov och blev därav en intressent för skolverksamheter. Ett fritt val kräver dock möjligheten att byta om konsumenten inte är nöjd. Idag medför byte av skola både kunskapsförlust och sämre betyg vilket hämmar rörligheten (Vlachos, 2011). Det kan även förekomma en viss informationsasymmetri mellan eleven och skolan då skolan inte har någon skyldighet att redovisa information som sätter skolan i dåligt ljus (Gustafsson, Sörlin & Vlachos, 2016). För att eleven ska kunna ta ett fritt val krävs det därav att skolorna frivilligt redovisar neutral och jämförbar information.

Då friskolor har möjlighet att ge vinstutdelning till aktieägare är även investerare intresserade av information skolorna kan delge. För att investerare ska kunna ta rationella investeringsbeslut krävs det en viss transparens angående verksamhetens ekonomi (Brealey, Cooper & Habib, 1997). Nivån av transparens för denna information avgörs i stor grad av företagsformen. Aktiebolag är exempelvis skyldiga att upprätta en årsredovisning som lämnas in till Bolagsverket och offentliggörs (Bolagsverket, 2018). Ideella föreningar och stiftelser har dock inte denna skyldighet att offentliggöra årsredovisningen (Bokföringslagen, SFS 1999:1078) vilket begränsar möjligheten för potentiella investerare att få insyn i verksamheten. Eftersom skyldigheten till transparens skiljer sig mellan olika företagsform menar Rouse och Barrow (2009) att det kan vara missvisande att behandla alla friskolor som en homogen grupp. Det är relevant att skilja vinstdrivande och icke-vinstdrivande verksamheter åt. Nedanstående studie kommer därav att undersöka transparensen hos kommunalt ägda skolor, vinstdrivande friskolor och icke-vinstdrivande friskolor.

1.3 Syfte

För att främja likvärdighet inom skolmarknaden har en lagrådsremiss lagts fram som skulle kräva samma transparens hos friskolor som från kommunalt ägda skolor (Fridolin & Lenberg, 2018). Transparens är viktigt inom skolmarknaden, inte bara för att samhället ska kunna utvärdera hur ansvarstagande skolan bedriver sin verksamhet (Forrer et al., 2010) utan även för att elever ska kunna utnyttja sitt fria skolval på en välinformerad grund för att undvika den kunskapsförlust byte av skola för med sig (Gustafsson et al., 2016). Transparens är även viktigt för investerare som ska bedöma om en skola är en bra investering (Brealey et al., 1997). Denna studie kommer därav undersöka hur transparenta skolor faktiskt är med relevant information.

1.4 Frågeställningar

Studiens frågeställning kommer därav vara:

Kan informationen, som i nuläget är tillgänglig inom kommunala, vinstdrivande och icke-vinstdrivande skolor, fylla den funktion intressenterna efterfrågar?

Vidare inkluderar studien tre ytterligare frågeställningar för att kunna göra en jämförelse mellan dels intressenterna och dels ägandeformerna.

1. Vem riktar sig informationen huvudsakligen till?
2. Hur svårt är det att nå den efterfrågade informationen?
3. Vilken ägandeform har mest transparens och tillgänglig information?

KAPITEL 2 - LITTERATURÖVERSIKT

Detta avsnitt lägger bakgrund till studien och klargör begrepp som är relevanta. Det kommer också presenteras tidigare forskning som ligger grund till frågeställningen.

2.1 Monopol till konkurrens

1989 gjordes en proposition av regeringen där det anges att den offentliga sektorn i större utsträckning ska anlita privata entreprenörer. Ambitionen var att öka konkurrensen och på så sätt också höja effektiviteten inom vissa offentliga sektorer. Åren efter utvecklades detta förslag med tillägg som bland annat angav att om verksamheten kunde ske billigare eller bättre av privata aktörer så skulle verksamheten läggas ut på entreprenad, dock fortfarande under statens styrning. Under 1991–1994 beslutades det om en ny konkurrenslagstiftning som framhöll att den offentliga sektorn i större utsträckning måste utsättas för konkurrens. För att genomföra detta lades ytterligare offentlig verksamhet ut på entreprenad. Man släppte på monopol inom välfärd och tillät även privata entreprenörer inom vård, skola och omsorg (Statskontoret, 2015). Målet var att genom ökad konkurrens och fritt skolval, förbättra elevernas prestationer (Vlachos, 2011).

Offentliga verksamheter förknippas ofta med ineffektivitet och slöseri, något som viss forskning bekräftat (Dahlgren, 2003). En anledning av utläggningen till privata aktörer var därför kostnadsreduktion och ökad effektivitet i verksamheten. Konkurrensen som uppstår när privata aktörer får delta på marknaden anses kunna strama upp verksamheten på ett sätt som monopol inte kan (Dahlström, Nistotskaya & Tyrberg 2018). Det finns dock en generell oro att privata aktörer kommer att strama upp verksamheten till en nivå där kvaliteten blir lidande till fördel för större vinstuttag (Andersson, 2002). Huruvida privata aktörer kan effektivisera offentlig verksamhet eller endast sänka kvaliteten till fördel för vinst har blivit ett mycket omdebatterat ämne på senare tid med forskning som stöttar båda sidor.

2.2 Utförsäljning av offentlig verksamhet

Vid privatisering av offentlig verksamhet släpper staten på det tidigare monopol de haft inom verksamhetsområdet och tillåter privata aktörer att köpa eller starta sina egna verksamheter. Denna aktör får då driva verksamheten som den anser bäst, under vissa lagstadgade restriktioner (Ekonomifakta, 2009).

Inom denna fria marknad staten nu släppt fram finns tre olika utförare;

- 1) offentliga aktörerna som finansieras med offentliga medel
- 2) privata aktörerna som finansieras med offentliga medel (sjukvård, skolor och äldreomsorgen).
- 3) privata aktörerna som driver verksamhet med marknadsmässig prissättning (Apoteket)

Det är lite missvisande att benämna utförsäljningen av offentlig verksamhet (2 och 3) till båda dessa privata aktörer som privatisering då den ena fortfarande är offentligt finansierad (2). De får således inte ta ut några extra avgifter av konsumenterna och svarar till samma kvalitetskrav som de offentliga verksamheterna (Ekonomifakta, 2009). Denna privatisering är en slags blandning av outsourcing och försäljning till privat aktör. Staten har inte själv valt att köpa in tjänsten av den privata aktören, men de har ändå skyldigheten att finansiera deras verksamhet så länge den uppfyller vissa kvalitetskrav. Inom denna studie kommer vi att tala om just denna slags privatisering (2).

2.3 Offentliga och privata verksamheter

Boyne (2002) Sammanställer tre huvudsakliga faktorer som skiljer offentliga och privata verksamheter åt; ägande, finansiering och kontroll. Se tabell 1. Är stat, kommun eller landsting ägare av verksamheten, också kallad huvudman, är det en offentlig verksamhet. Är en privat person, eller en juridisk person, huvudman, såsom i ett aktiebolag, stiftelse eller kommanditbolag så är det ett privat företag (Rainey et al., 1976, ur Boyne, 2002). Ägandet är därav vad som avgör vad för slags verksamhet vi pratar om. En mer komplicerad faktor som skiljer de olika verksamheterna åt är finansiering (Niskanen, 1971, ur Boyne, 2002). Det anses att privata företag finansieras av kunder, medan statliga verksamheter i huvudsak får sin finansiering från skatter. Som nämnt ovan har vi dock några undantag inom exempelvis välfärden. Där existerar privata aktörer med en enskild eller juridisk person som huvudman, men som får sin finansiering från staten och därav även från skatter. Det är ett relativt unikt koncept vilket också gör det mer omdebatterat. Den sista faktorn som skiljer verksamheterna åt är vad som kontrollerar dem (Dahl & Lindblom, 1953, ur Boyne, 2002). Privata företag har ett relativt entydigt uppdrag - att leverera en produkt eller tjänst till kunder för att generera vinst. De kontrolleras av vad marknaden efterfrågar och står endast till svars inför aktieägare och kunder. En statlig verksamhet upplever mer komplexa dragningskrafter. De är mycket känsligare för politiska skiften och får ofta motsägande instruktioner. De är till för att fylla en samhällsfunktion, men också fungera som företag (Boyne, 2002).

	<i>Offentlig verksamhet</i>	<i>Privat verksamhet</i>
<i>Ägande (huvudman)</i>	Stat, landsting eller kommun	Privat eller juridisk person
<i>Finansiering</i>	offentliga medel (skatter)	kunder och investerare, men också i vissa fall offentliga medel
<i>Kontrolleras av</i>	politik och behov av samhällsfunktioner.	marknaden

Tabell 1. Klargöring av definitionen av offentlig och privat verksamhet (Boyne, 2002)

2.4 Vinstdrivande och icke-vinstdrivande verksamhet

Privata aktörer kan även delas in i vinstdrivande och icke-vinstdrivande aktörer. Skillnaden är huruvida verksamheten har för avsikt att producera vinst. Vinstdrivande företag brukar hänvisa till aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag och enskilda näringsidkare. Dessa företagsformer har gemensamt att de är till för att driva verksamheten i vinst för ägarna. Vad som skiljer dem åt är antal ägare, insats och huruvida de är juridiska personer eller ej (Bolagsverket, n.d.). Vinstdrivande friskolorna i Stockholms kommun är huvudsakligen aktiebolag; antingen som en del av koncern eller fristående (Stockholm stad, 2018a).

Icke-vinstdrivande företag definieras som stiftelser och föreningar. Syftet med stiftelser är att stödja ett särskilt ändamål. Detta görs med existerande egendom, monetär eller i form av fastighet. Det vanligaste för stiftelser är att ge stipendium till utbildning eller stödja forskning, men de kan också driva verksamhet (Skatteverket, n.d.). En ideell förening har också ett ideellt ändamål och kan vara exempelvis idrottsföreningar eller fackföreningar. En förening behöver dock inte vara ideell utan kan också verka i ekonomiskt syfte. Skillnaden mellan en ideell förening och ekonomisk förening är att ekonomisk förening ska främja medlemmarnas intresse. Det ekonomiska intresset sträcker sig således inte endast till ägarna utan även medlemmarna som ska betala en insats och i utbyte få exempelvis anställning eller sänkta priser (ibid.). I denna studie inkluderades tolv stiftelser, nio ideella föreningar och endast tre ekonomiska föreningar varav en drivs i icke-vinstdrivande syfte. De andra två definierades som vinstdrivande.

Det är inte bara vinstintresset som skiljer vinstdrivande och icke-vinstdrivande verksamheter åt. Enligt forskning har icke-vinstdrivande verksamheter funnits: ha lättare att tillgodose speciella önskemål såsom religiösa eller etniska inriktningar (Hardin, 2012 ur Grosse, 2013), erbjuda konsumenterna större möjlighet till inflytande i verksamheten (Vamstad, 2007 ur Grosse, 2013) och ha större intresse för medborgarnas intressen (Bode, 2006 ur Grosse, 2013). Eftersom det är svårt att utvärdera kvalitet inom välfärden har brukarna svårt att bedöma olika tjänster (Stolt et al., 2011), men det har även visat sig att icke-vinstdrivande verksamheter inger större förtroende för kvalitet än vinstdrivande (Hansmann, 1987 ur Grosse, 2013). Detta

förtroende får stöd ur en metastudie inom äldreården som fann att icke-vinstdrivande verksamheter faktiskt levererar högre kvalitativ vård än vinstdrivande verksamheter (Commandore et al., 2009). En bristande insyn i verksamheten kan dock rubba detta förtroende (Cordery, 2013).

2.5 Regelverk på skolmarknaden

Vissa ägarstrukturer är mer transparenta än andra. Offentlighetsprincipen föreskriver högre krav på transparens på kommunalt ägda skolor än på privatägda. Offentlighetsprincipen anger att allmänheten ska få insyn i offentliga verksamheter (Hagström, 2015) vilket gör det enklare för intressenter att bedöma kommunala och statliga verksamheter. Offentlighetsprincipen gör även all information som registreras hos bolagsverket tillgängligt till allmänheten (Bolagsverket, 2018). Detta inkluderar informationen aktiebolag registrerar hos bolagsverket såsom årsredovisning, koncernredovisning och verklig huvudman. Både aktiebolag och ekonomiska föreningar skall enligt lag lämna in årsredovisningen till Bolagsverket för offentliggörande inom en bestämd tidsram (Årsredovisningslag, SFS 1995:1554, 8 kap.). Informationen som lämnas skall vara väsentligt och beslutsfattare ska kunna få ta del av all information som kan påverka deras beslutsfattande (Årsredovisningslag, SFS 1995:1554, 2 kap.). All annan dokumentation omfattas inte av offentlighetsprincipen. I vissa fall finns det däremot särskilda lagstiftningar för verksamheter, exempelvis "Lag om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag" som specificerar *vad* som skall redovisas under olika poster för företag verksamma i denna sektorn (SFS 1995:1559). Idag finns det dock inga lagar eller föreskrifter för särredovisning inom välfärdsverksamheter (Aktiebolagslagen, SFS 2005:551). Specifika poster som är relevanta för utbildningsverksamheten behöver därav inte separeras.

Stiftelser är bokföringsskyldiga om de bedriver näringsverksamhet (Bokföringslagen, SFS 1999:1078, 6 kap.). De är även skyldiga att upprätta en årsredovisning (ibid.), men det saknas lagar som hänvisar stiftelserna till att lämna in dessa till bolagsverket och därav göra dem offentliga. Trots att även ideella föreningar har bokföringsskyldigheten är de inte skyldiga att upprätta varken årsredovisning eller att dela med sig av denna offentligt (Bokföringslagen, SFS 1999:1078, 6 kap.). Enligt Lag om ekonomiska föreningar (SFS 1987:667, 8 kap) ska en årsredovisning upprättas. Styrelsen ska även hålla redovisningshandlingar tillgängliga för medlemmarna inför årsstämma (SFS 1987:667, 6 kap.), samt ge tillhanda upplysningar som medlemmar begär det så länge det inte medför väsentlig skada för föreningen (SFS 1987:667, 7 kap). Detta innebär dock inte att handlingarna måste göras offentligt. Endast medlemmar får tillgång till dessa.

2.6 Tillsynsmyndigheter

Det finns två överordnade myndigheter inom skolmarknaden; Skolverket och Skolinspektionen. Skolverket är en förvaltningsmyndighet som existerar för att stödja, implementera och ge råd kopplade till skollagen, förordningar och föreskrifter. Skolverket ger således direktiv och information till skolorna hur de ska hantera olika skolfrågor såsom betygssättning, stöd till nyanlända och PRAO. Det är inte ett krav att följa Skolverkets råd, men det är rekommenderat (Skolverket, n.d.). Skolverket ger även SCB uppdraget att samla in statistik om skolorna, vilket är grunden till mycket forskning, inklusive vår egen studie. Även denna myndighet upplever dock ett stort bortfall (Skolverket, 2017).

Skolinspektionen är en statlig myndighet och har i uppgift att genomföra regelbundna granskningar av skolverksamheter oavsett huvudman. Alla skolor blir varannat år föremål för tillsyn och de som bedöms ligga inom riskzon besöks. Tillsynen består ofta av intervjuer med elever, lärare och rektor, samt dokumentstudier och lektionsobservationer. När tillsynen är genomförd får skolverksamheten ett beslut om huruvida de behöver göra några förbättringar. Är bristerna allvarliga kan Skolinspektionen återkalla sitt godkännande för en fristående skola eller vidta åtgärder som bedöms nödvändiga på en kommunal skola. Skolinspektionens syfte är att bidra till en trygg skolmiljö, goda kunskapsresultat och en likvärdig skola för alla. Skolorna är tvungna att tillåta Skolinspektionens tillsynsbesök, samt att åtgärda brister som uppkommer (Skolinspektionen, 2018-09-28). Skolinspektionen publicerar även statistik för anmälningar och brister, men dessa innehåller endast anonym information vilket gör det omöjligt för intressenter att se om skolan de är intresserad av har föreläggande (Skolinspektionen, 2018-09-05).

2.7 Skolmarknaden som en kvasimarknad

Monopolet på skolmarknaden övergick till en "fri marknad" och istället för att eleven blir placerad vid närmaste grundskola kunde nu eleven välja var denne ville få sin utbildning från och därav finansiera. En klassisk fri marknad innebär att nyttomaximerande kunder köper, med deras egna resurser, produkter och service från ett stort utbud, erbjudet av vinstmaximerande konkurrerande parter (Le Grand, 2011). Detta är dock inte fallet för skolmarknaden. Kommunerna är skyldiga att dela med sig av sina monetära resurser till de privata aktörerna eleven valt, utan att själva kunna påverka beslutet. Le Grand (2011) definierar därav skolmarknaden som en kvasimarknad där servicen erbjuds av privata konkurrerande parter, men finansieringen sker genom staten istället för konsumentens egna resurser.

Kvasimarknader har fördelen av ökad konkurrens, och fria skolval, men är även följd av problem i motivation och etik (ibid.). Tjänster som tidigare utförts endast i samhällets intresse fyller nu också funktionen att driva in intäkter. Le Grand (2011) lyfter argumentet att individer som drivs av altruistiska skäl kan erbjuda högre kvalitativ service än de som agerar utan självintresse. Eftersom friskolor inte får ta ut extra avgifter (Friskolornas riksförbund, 2018-10-30) kan de heller inte erbjuda högkvalitativa tjänster för ett högre pris. Det enda sättet de då

har att öka sina intäkter är således att sänka kostnaderna, vilket kan påverka utbildningen och den samhällsfunktion de bör uppfylla (Vlachos, 2011).

Skolor ska uppfylla en samhällstjänst, något som de har fått i uppdrag av staten och kommunen att genomföra. Under monopolet har detta varit skolornas enda fokus, men när privata aktörer tog över skolorna blev det en intressekonflikt mellan den samhällstjänst de är anlitade att utföra och deras mål med att maximera vinst (Trebilcock & Iacobucci, 2003; Villalonga, 1999). Det uppstår ett principal-agentdilemma där friskolorna är agenten och staten principalen. Miller (2005) definierar tre förutsättningar för ett agentdilemma: 1) *Agentens aktioner ska påverka principalen*. Huruvida friskolorna erbjuder en bra utbildning eller ej påverkar samhällets framtid. En genomgående sämre utbildning av Sveriges kommande generationer påverkar samhället negativt (Gustafsson et al., 2016). 2) *Det uppstår en informationsasymmetri där principalen inte har lika stor insyn i verksamheten som agenten*. Detta är väldigt tydligt inom skolvärlden där företagen som driver friskolorna endast behöver redogöra informationen nödgad av deras företagsform, vilket ofta begränsas till årsredovisning, och viss statistik till Skolverket. 3) *Det finns en asymmetri mellan agenten och principalens intressen*. Trots att kommunen själva inte har anlitat de privata aktörerna så har staten godkänt deras part i att utbilda svenska skolungdomar. Friskolornas intresse skiljer sig dock ofta från statens och i förlängningen samhällets intresse som är att erbjuda den bästa tänkbara utbildningen. Deras intresse även om det i viss mån kan samordnas med staten är i huvudsak överlevnad och därav vinst (Boyne, 2002).

2.8 Samhället som intressent

Upplösningen av monopol på skolmarknaden ledde alltså inte bara till fler aktörer utan också vissa intressekonflikter. Detta gör att intresset för att kontrollera att dessa privata aktörer uppfyller sin samhällstjänst ökar. Om ett företag producerar en dålig vara eller tjänst på en klassisk marknad kommer detta leda till lägre försäljning. Kunder kommer söka andra leverantörer och förr eller senare går företaget i konkurs. Denna process påverkar självklart de anställda som blir av med jobbet och människorna runt omkring, men de negativa konsekvenserna stannar ofta där; i närområdet. När det kommer till utbildning är det mycket svårare att mäta kvalitet (Stolt et al., 2011). Konsumenterna, i detta fall eleverna, märker ofta inte en undermålig utbildning förrän de byter skola och märker att de inte har de baskunskaper som krävs (Vlachos, 2011). Det försvårar möjligheten för konsumenterna att byta leverantör. Vidden av de negativa konsekvenserna vad en undermålig utbildning ger är dessutom mycket vidare än de flesta andra företag (Gustafsson et al., 2016).

Eftersom samhället påverkas av skolornas agerande är det viktigt att de kan hållas till svars för sitt handlande (accountability). Detta gäller inte bara friskolorna som drabbas av agentdilemmat utan även offentliga verksamheter (Brennen & Solomon, 2008). Bovens (2007) menar att en ansvarstagande verksamhet utför samhällsnyttan med hög kvalitet, låg kostnad och ett respektgivande utförande. Detta är även målet regeringen hade med upplösningen av

skolmarknadens monopol (Skolinspektionen, 2015d). Bovens definierar ansvarstagande (accountability) som;

Accountability is a relationship between an actor and a forum, in which the actor has an obligation to explain and to justify his or her conduct, the forum can pose questions and pass judgement, and the actor may face consequences.

(Bovens, 2007, s.450)

Detta innebär att;

1. Den agerande parten måste informera forumet om deras agerande.
2. Forumet måste ha rätt att ifrågasätta informationen och legitimiteten hos den agerande partens uppförande.
3. Forumet måste ha rätt att bedöma agentens uppförande och ge konsekvenser om uppförandet inte är korrekt.

Inom skolmarknaden är den agerande parten, skolorna, och forumet, samhället. Skolorna informerar samhället genom Skolinspektionen som gör regelbundna kvalitetsgranskningar, samt genom att dela med sig av uppgifter för statistik till Skolverket. Skolinspektionen har även i viss mån möjligheten att ifrågasätta skolornas uppförande och i värsta fall ge konsekvenser genom att stänga ner skolan (Skolinspektionen, 2018-04-04). På så sätt förekommer ett visst ansvarstagande, men denna varierar beroende på vilken slags information skolorna utlämnar frivilligt. Enligt Koppell (2005) innebär ansvarstagande att företagen ska uppvisa ansvar (liability & responsibility), styrbarhet (controllability), mottaglighet (responsiveness), men också transparens (transparency). För att ett företag ska kunna uppvisa ansvarstagande krävs det således att de inte bara tar ansvar för sin egen verksamhet utan också vara villiga att dela med sig av uppgifter som främjar samhällets möjlighet att granska verksamheten. Utan transparens kan samhället därav inte utvärdera skolornas ansvarstagande.

2.9 Transparens

Från 1990-talet har transparensen blivit en av principerna för bra styrning och ledning av både privata som statligt ägda bolag. Detta innebär att organisationens beslut, regelverk och annan information är tillgängliga externt (Hood, 2010). Enligt Ewer (2007) ska statliga finansiella rapporter vara riktade i första hand till allmänheten, alltså samhället, och därefter till interna användare inom verksamheterna (politiker och respektive chefer). Detta för att transparensen i informationen möjliggör allmänheten att engageras i beslutstagande och utvärderingen av beslutsfattare (Yusuf, Jordan, Neill & Hackbart, 2013) samtidigt som den minskar informationsasymmetrin (Gaffikin, 2005). Förutsättningen för konsumtionen av informationen som tillhandahålls är att den är begripligt för läsaren (Ewer, 2007). Även om statliga finansiella rapporter är huvudsakligen riktade till medborgarna kräver förståelse av dessa en högre kunskapsnivå än motsvarande rapporter från privata bolag. Privata bolagens fokus är huvudsakligen investerare och därefter kreditgivare för bedömning av respektive beslut (Ewer,

2007) för icke-vinstdrivande bolag är finansiella informationen riktat till interna intressenter, såsom medarbetare, styrelse och frivilliga (Cordery, 2013).

Olika ägandeformer har olika primära intressenter men det finns fler som skulle vara intresserade att ta del av finansiella rapporter (Ewer, 2007). Enligt Graffikin (2005) är det kraven på utformningen av finansiell rapportering som möjliggör tillgången till nödvändig information för att intressenter ska kunna ta ekonomiska beslut. Enligt Hood (2010) ger olika perspektiv olika utfall på vilken information bör vara tillgängligt respektive dold. Enligt det *hierarkiska perspektivet* är genomgående transparensen till allmänheten i strid med effektivt ansvarstagande då detta leder till att frågor diskuteras inofficiellt av beslutsfattare och därav bör rapportering vara riktat till högre myndigheter och inte till allmänheten. *Jämlikhetsperspektivet* åberopar transparensen som en mänsklig rättighet och det *individualistiska perspektivet* lyfter fram enskilda aktörernas rätt till dataskydd som viktigare än forumet. Det finns således skilda åsikter kring vilken information som ska vara tillgänglig och till vem.

Reglering av informationen som skall redovisas och därigenom regleringen av transparensen har visats påverka ersättningar till ledande positioner på icke-vinstdrivande bolag. Ökade krav på transparensen har lett till lägre löner och färre förmåner för ledande befattningshavare (Cordery, 2013). Även om krav på transparensen visar positiva effekter är det inte självklart att all information om verksamheterna skall vara tillgängligt för alla, exempelvis kan det finnas känslig information på regeringens nivå eller marknadsplaner för privata bolag som aktörerna inte vill publicera (Hood, 2010). För utvärderingen av huruvida systemet för redovisningskrav är bra, acceptabel eller i behov av en reform är det viktigt att det finns relevanta jämförelseindex för att genomföra en utvärdering (Baldwin & Cave beskriven i Graffikin, 2005). Inom skolväsendet finns krav att redovisa vissa icke-finansiella resultat till allmänheten. Finansiella resultat skall redovisas offentligt bara om huvudmannen är ett aktiebolag. Huruvida den offentliga informationen motsvarar transparensen som efterfrågas av skolväsendets intressenter är därav av intresse.

2.10 Eleven som intressent

Med fria skolval gjorde ytterligare en intressententré på marknaden; eleven. Då eleven tidigare haft mycket begränsade val kring dennes utbildning hade de då även begränsat intresse inför skolorna. När eleven nu kan välja skola fritt krävs det att eleven eller föräldern till eleven får ta del av viss information för att möjliggöra jämförelse mellan skolorna. Ett fritt val är meningslöst om det inte kan göras på en informerad grund. Det förekommer dock en viss informationsasymmetri mellan elev och skola då eleven egentligen inte kan utvärdera utbildningen och hur den passar elevens individuella behov förrän de själva har börjat på skolan. När eleven själv börjat är det dock svårt att byta igen utan både monetära kostnader och kunskapsförlust (Gustafsson et al., 2016).

Enligt den klassiska modellen för marknaden bör konkurrensen leda till kostnadseffektivitet och kvalitet inom verksamheten. De aktörer som inte lyckats optimera kostnader och nivån på

kvaliteten bör slå ut av konkurrenter (Le Grand, 2011). Enligt Gustafsson, Sörlin och Vlachos (2011) innebär detta inom skolvärlden att skolorna, genom konkurrens för eleverna och skolpengen, bör leda till kostnadseffektiva kvalitetsförbättringar och att skolorna är mer flexibla med att anpassa verksamheten till elevernas individuella behov. Detta bygger dock på antagandet att familjer är välinformerade dels om skolans kvalitet och dels om den individuella elevens behov, samt att det råder perfekt konkurrens mellan skolorna (Trebilcock & Iacobucci, 2003). Dessutom att byte av skolan inte för med sig kostnader. Dessa förutsättningar är dock inte uppfyllda (Hattie beskriven i Gustafsson et al., 2016). Forskning visar att skolans kvalitet och anpassningen till elevens förmodade behov är svårt att avgöra i förväg, samt att byte av skola har negativa effekter på elevers skolresultat.

Bristen av information på förhand och möjligheten till rörligheten leder till en brist på tydliga och fria valalternativ (Hirsch, 1995). Enligt Ranerup (2002) är det informationen som är tillgängligt på kvasimarknad som gör det möjligt för kunderna att göra fria val och därigenom påverka produktionen av samhällsnyttan. Detta gör det extra viktigt att eleven eller föräldern har tillgång till neutral och korrekt information innan valet görs. Eleven bör på förhand få en antydning till vilken slags utbildning skolan erbjuder och hur skolan kan anpassa sig efter elevens individuella behov. För att ta del av denna information krävs transparens från skolorna. Att de delar med sig av information som inte bara är smickrande för verksamheten utan är neutral och jämförbar med andra skolor.

2.11 Investerare som intressent

En helt ny intressent på skolmarknaden är investeraren. Både privata och statligt ägda bolag gör investeringar i verksamheten och förväntar avkastning inom ett antal år (Brealey et al., 1997). Medan privata verksamheter får monetära medel via investerare får offentliga verksamheter däremot det via skatter från medborgare. Vad som anses vara rimlig avkastning på dessa investeringar skiljer sig mellan huvudmännen. I offentliga bolag, speciellt inom välfärden, kan målen vara olika beroende på den enskilda medborgarens värderingar (ibid). Inom privata bolag är målet däremot ömsesidig - att maximera vinsten. Detta gör att investerare i privata bolag upplever mindre problem med agentdilemmat (Miller, 2005).

Alla investeringar kräver en riskpremie. Detta innebär att om investeringen utgör högre risk, vill investeraren få högre avkastning för att balansera ut den (Brealey et al., 1997). Skolmarknaden är en relativ trygg marknad. Nya generationer av elever kommer alltid finnas vilket garanterar en fortsatt efterfråga på utbildning. Så länge skolan sköter sig och inte skadar sitt rykte är skolpengen eleverna för med sig en stadig intäkt. Eftersom kvaliteten är svårt att utvärdera inom skolor (Stolt et al., 2011), samt att byte av skolor är omständigt, krävs det lite från skolorna för att bibehålla ett ständigt inflöde av nya elever (Vlachos, 2011). Det innebär att riskpremien för investering i skolmarknaden är relativt låg jämfört med andra marknader (Brealey et al. 1997).

Investerare har dock olika relationer till skolor beroende på ägandeformen. Då kommunala skolor endast finansieras av skattemedel finns det inget intresse för privata investerare. Däremot är investerare intresserade av vinstdrivande friskolor. Denna ytterligare finansiering ger möjlighet till friskolor att erbjuda högre kvalitativ utbildning, men det kräver också att de ger tillbaka till investerarna i form av utdelning (Vlachos, 2011). Det finns även de investerare som väljer att investera i skolor endast för att stötta deras koncept utan att kräva avkastning (Friskolornas riksförbund, n.d.). Det kan vara en religiös friskola eller en särskola inriktad på speciella behov som investeraren vill stötta.

En tillgång kan ha olika värden för olika personer beroende på vilken nytta investeraren har av den. Subjektiviteten i frågan av värde leder till att det måste finnas information tillgängligt för att utvärdera utifrån olika syften (Nilsson, Isaksson & Martikainen, 2002). Oavsett om investeraren är ute efter att investera för att få avkastning eller för att stötta en verksamhet är det viktigt att få ta del av information från verksamheten. Om inga krav på redovisning finns, blir det mer fel i bokföringen (Cordery, 2013) Transparensen möjliggör för investerare att uppskatta risken av sin investering och väga den mot den avkastning de uppskattar kunna få, men också försäkra sig om att pengarna investeraren bidrar med faktiskt används på det sätt investeraren hade för avsikt till.

2.12 Tillgänglig forskning

Det är inte bara de nämnda intressenterna som påverkas av skolors transparens. När det är svårt att få tag på information blir även forskning lidande. Forskningen ger således begränsat med information hur de olika ägarstrukturer påverkar verksamheterna, men viss information om skillnader kan hittas. Se tabell 2.

Det har visats att friskolor har en tendens att anställa yngre och färre certifierade lärare än kommunala skolor. Detta kan ha ett samband med att de även rekryterar lärare från ett vidare spektrum av yrken och anställer fler lärare från den privata sektorn än kommunala skolor (Hensvik, 2012). På så sätt kan lärarna sakna behörighet, men ändå ha djupgående kunskaper om ämnet de undervisar inom. Det har även visats att friskolor har fler anställda lärare än kommunala skolor, men att dessa lärare har kortare anställningsform (McEwan & Carnoy, 2000). Detta kan förklara varför friskolor har funnits ha högre personalomsättning än kommunala skolor (Arsen & Ni, 2012). McEwan och Carnoy (2000) påvisar även att lärare jobbar färre antal timmar i friskolor, kostar 13–17 % mindre och undervisar större klasser än i kommunala skolor. Konkurrensen som uppstått med införandet av friskolor har också lett till konkurrens om behöriga lärare och har därav drivit upp lärarlönerna (Vedder & Hall, 2000; Hensvik, 2012). Lärare som arbetar inom kommuner med hög konkurrens tjänar generellt 2–3 % mer än motsvarande lärare från kommuner utan konkurrerande friskolor. Detta påverkar framförallt flexibla lärare och lärare inom högt efterfrågade ämnen såsom matematik och naturkunskap (Hensvik, 2012). Detta säger dock inget om huruvida lärarlönerna är högre på kommunala skolor eller friskolor, endast att konkurrensen i sig driver upp dem.

Vidare har det visats att friskolor lägger mer resurser på administrativa punkter och mindre på själva undervisningen än kommunala skolor (Arsen & Ni, 2012). Friskolor erbjuder även ett färre utbud av tjänster som bibliotek och egen gymnastiksal (Arreman & Holm, 2011), samt stöd till exempel handikappade studenter (Arsen & Ni, 2012). Generellt har det visats att privata aktörer har en tendens att prestera bättre på lätt-mätta, ofta processororienterade, aspekter medan offentliga aktörer presterar bättre på mer svår-mätta, strukturella dimensioner av service (Alonso & Andrews, 2016; Winblad, Blomqvist & Karlsson, 2017).

	<i>Kommunala skolor</i>	<i>Friskolor</i>
<i>Urval av lärare</i>	Äldre behöriga lärare	Yngre, och fler obehöriga lärare från den privata sektorn
<i>Anställning</i>	Fler heltidsanställda	Fler korttidsanställda med högre personalomsättning
<i>Lärararbete</i>	Jobbar fler antal timmar med mindre klasser	Jobbar färre antal timmar, med större klasser
<i>Lärarkostnad</i>	-	13–17 % lägre än kommunala
<i>Tjänster</i>	bibliotek, egen gymnastiksal och mer stöd för handikappade studenter.	-

Tabell 2. Tabell över skillnaderna mellan kommunala skolor och friskolor utifrån tidigare forskning.

Den största delen av forskning kring kvalitet av skolor har skett baserat på betygsstatistik. Alltså vilket output har genererats med den input som skolan tillgodosetts. I Greenes (1991) experiment i Milwaukee, USA, visade det sig att eleverna som slumpmässigt placerats på privata skolor genom vouchers (motsvarande skolpeng) hade bättre testresultat än de elever som fortsatt på offentliga skolor. Då experimentet utfördes i USA skedde de inte riktigt under samma förutsättningar som svenska skolor, men resultatet om att elever på privata skolor får högre betyg stöds av Böhlmark och Lindahl (2014). De hävdar dock att denna betygshöjning endast kan hänvisas till den ökade konkurrensen som friskolor för med sig och inte för att de privata aktörerna ger en bättre utbildning. Wikström och Wikström (2004) poängterar dock att de högre betygen hos friskolor kan grundas i betygsinflation som är vanligare i friskolor. Det har också visats att etableringen av friskolor i kommunen har lett till en generell betygshöjning inte bara hos de privata aktörerna utan även på de kommunala skolorna. Denna höjning kan bara hänvisas till den ökade konkurrensen som friskolorna för med sig (Sandström & Bergström, 2005; Dee, 1998). Det finns alltså lite empirisk bevisning på att friskolor levererar varken bättre eller sämre resultat än kommunala skolor (Winblad et al., 2017). Det finns dock empiriskt bevis som hävdar att den ökade konkurrensen inom skolmarknaden ger positiva resultat på alla skolor inom kommunen (Vining & Boardman, 1992).

2.13 Summering av litteraturen

Under 1990-talet löstes det tidigare monopolen för skolmarknaden upp till fördel för privata aktörer (Statskontoret, 2015). Dessa privata aktörer finansieras i Sverige huvudsakligen av skattemedel i form av skolpeng. Ambitionen med denna försäljning var att ge elever fria skolval, men också att konkurrensen kunde leda till effektivare resursutnyttning och högre prestationer (Vlachos, 2011). I och med att dessa privata aktörer finansieras med skattemedel och inte av kundens egna monetära tillgångar, suddas gränsen mellan offentlig och privat sektor ut och därmed även vilka krav som börs ställas på aktörerna (Boyne, 2002). Le Grand (2011) kallar detta för kvasimarknad; en marknad där servicen erbjuds av privata konkurrerande parter, men finansieringen sker genom staten. Le Grand menar även att då individer som drivs av självintresse aldrig kan erbjuda lika högkvalitativ service som de som agerar av altruistiska skäl kan detta påverka tjänstens kvalitet och dennes samhällsnytta.

När skolor verkade under ett monopol var dess enda syfte samhällsnyttan. För privata aktörer skapas dock en intressekonflikt mellan den samhällsnyttan de är anlitate att utföra och den vinst som krävs för företagets fortlevnad (Trebilcock & Iacobucci, 2003; Villalonga, 1999). Miller (2005) definierar detta fenomen som principal-agentdilemmat där *agenten* är skolan som ska utföra samhällsnyttan *principalen* är samhället som har tilldelat skolan uppdraget. Trots att skolor och samhällets ambition att erbjuda den bästa utbildningen kan samordnas försvåras det dels genom parternas intressekonflikt, men även informationsasymmetrin.

För en ökad samordning mellan den privata aktören och samhällets behov krävs därav att informationsasymmetrin minskas. Det krävs således att samhället tillhandahåller tillräckligt mycket information för att kunna bedöma verksamheten och avgöra huruvida verksamheten sker på ett *ansvarstagande* sätt. De innebär att skolan måste informera samhället om deras verksamhet, men även att samhället har möjligheten att ifrågasätta skolan och om nödgat ge konsekvenser om skolan inte utförs korrekt (Bovens, 2007). Denna efterfrågan på ansvarstagande hos verksamheter omfattar dock inte endast privata aktörer men även offentliga (Brennen & Solomon, 2008).

Huruvida tillfredsställande information delges beror dels på vilken verksamhet det är, vilken funktion informationen ska ha och till vem denne ska nå. Krav på vad som skall redovisas av respektive huvudman regleras i lagstiftningen. Kommunala verksamheter omfattas av offentlighetsprincipen som anger att allmänheten har rätt att få insyn i offentliga verksamheter (Hagström, 2015). Denna princip rymmer även aktiebolag och ekonomiska föreningar genom årsredovisningarna som skall lämnas för offentliggörande till Bolagsverket (Årsredovisningslag, SFS 1995:1554, 8 kap.). Krav på poster som skall redovisas anges av bolagsformen oberoende av vad verksamheten gör. Detta innebär att informationen som skall offentliggöras av privata skolor drivna som aktiebolag på skolmarknaden är densamma som för andra aktiebolag. Inga krav på särredovisning av relevanta poster föreligger (Aktiebolagslagen, SFS 2005:551). Stiftelserna och ekonomiska föreningar behöver, trots att årsredovisning skall upprättas, inte offentliggöra dessa (SFS 1999:1078, 6 kap.; SFS 1987:667, 8 kap) och ideella föreningar har inte skyldigheten att ens upprätta årsredovisning (SFS

1999:1078, 6 kap). Information redovisas alltså under olika krav beroende på vilken bolagsformen skolan har.

Elever har, med införandet av fria skolvalet, fler alternativ att välja emellan. Utvärderingen av tänkta utbildningen måste ske innan eleven börjar på skolan och förutsätter tillgång till relevant information. Skolmarknaden är inte en perfekt marknad eftersom det finns informationsasymmetrier (Gustafsson et al., 2016) samt att rörligheten mellan olika aktörerna medför kostnader i form av kunskapsförlust (Hattie beskriven i Gustafsson et al., 2016). För att eleverna ska kunna göra fria val måste det därför finnas på förhand jämförbar information (Ranerup, 2002). Därav är både eleverna och föräldrarna intressenter på skolmarknaden.

Transparensen av information inom skolmarknaden har även kommit att bli relevant för investerare. Investerare av både privata och statliga bolag förväntar någon slags avkastning på placerat kapital (Brealey et al., 1997). Medan investerare i offentliga bolag förväntar en samhällstjänst (ibid.) är målet för investerare inom privata bolag vinstmaximering (Miller, 2005). Friskolor har möjlighet att finansiera verksamheten, utöver skolpengen, med andra investeringar, men investerare förväntar sig i sin tur utdelning (Vlachos, 2011). Icke-vinstdrivande friskolor kan erhålla donationer från utomstående som vill stötta verksamheten (Friskolornas riksförbund, n.d.). Tillgång till information möjliggör utvärderingen av alla typer av investeringar - skolpeng, aktier och donationer.

Även forskning är beroende av transparens för att kunna utföra sina studier. Då lagarna för transparens varierar beroende av företagsformen finns det lite information som är jämförbar oavsett om skolan drivs av kommunen, en vinstdrivande verksamhet eller icke-vinstdrivande verksamhet (Årsredovisningslag, SFS 1995:1554, 8 kap.). Den informationen som finns tillgänglig är dock att privata aktörer har en tendens att prestera bättre på lätt-mätta, ofta processorienterade, aspekter medan offentliga aktörer presterar bättre på mer svår-mätta, strukturella dimensioner av service (Alonso & Andrews, 2016; Winblad et al., 2017).

Tillgången till information kan således minska informationsasymmetrin mellan skolorna och dess intressenter. Vilken information som är tillgänglig är dock beroende av vilken företagsform skolan har och vilka lagar som är applicerbara. Huruvida det förekommer en informationsasymmetri är även beroende av vilken intressent som kräver informationen och vilken funktion informationen ska ha. Samhället kräver information för att bedöma skolans ansvarstagande, eleven kräver information för att kunna göra ett fritt informerat skolval och investerare kräver information för bedömning av sin investering eller donation. Denna studie kommer därav att undersöka hur tillgänglig informationen är för de funktionerna intressenterna kräver.

KAPITEL 3 - TEORETISKT RAMVERK

Under detta kapitel förtydligar vi hur vi avser mäta de tre funktionerna av intresse; ansvarstagande, fritt val och investering. Styckena börjar med att klargöra vilka informationskrav som forskningen har stöttat för att sedan mer genomgående redovisa forskningen och varför dessa krav valts. I slutet av kapitlet summeras alla dessa faktorer i en modell som kommer att användas vid vidare analys.

3.1 Funktionen av informationskraven

Informationskraven som är valda nedanför är baserad på tidigare forskning, men är likaså utvalda. Detta innebär att vidare studier med andra informationskrav skulle producera andra resultat. Det är därför viktigt att se dessa informationskrav endast som exempel på information som behövs för att utvärdera de tre funktionerna intressenterna efterfrågar. Således är transparensen av funktionerna mer av intresse än informationskravens transparens i sig. Nedan motiveras varje informationskrav som valts med bakgrund i den forskning de framkommer i.

3.2 Ansvarstagande gentemot samhället

Information som krävs för att utvärdera ansvarstagandet:

Kort- och långsiktig risk, Resursfördelning, Arbetsprover, Elevnöjdhet och Närvaro.

Bovens (2007) menar att ansvarstagande samhällsnytta kräver hög kvalitet, låg kostnad och ett respektgivande utförande, men saknar definition på hur man ska bedöma dessa kriterier. Forrer et al. (2010) skriver om sex olika sätt att bedöma ansvarstagande i ett partnerskap mellan den offentliga och privata sektorn. Tre av dessa går att applicera på skolor; *risk*, *kostnad* vs. *nytta*, och *prestationsmätning*. Vem bär således den huvudsakliga risken om den privata aktören misslyckas med sitt uppdrag? En skola driven av aktiebolag har rätt att gå i konkurs när som helst. Detta betyder att kommunen, enligt "Skolplikt och rätt till utbildning" (Skollagen, SFS 2010:800, 7 kap), har ansvar att finna plats åt alla elever som nu står utan skola. Det innebär att kommunala skolor aldrig kan hålla en lika snäv ekonomi som friskolor som endast tar in ett fast antal elever varje år (Vlachos, 2011). Risken ligger således övervägande på kommunerna och det bör av den anledningen finnas ett sätt för kommunen att i förtid uppskatta den *kort- och långsiktiga risken* genom information från friskolorna de har finansieringsansvar över.

För Kulturen och Svenskt friluftsliv som är två statsbidragsberättigade organisationer är det viktigt att balansera kostnad med nytta med de bidrag de delar ut. Det krävs således detaljerad dokumentation för vad verksamheten ska göra, om det faller inom deras kategori, och hur bidragssökande tänker använda pengarna (Svenskt friluftsliv, n.d; Kulturens, n.d.). Det bör därför inte vara helt otänkbart att även friskolor som finansieras av statliga medel bör redovisa till deras största finansär vad pengarna går till, alltså deras *resursfördelning*. Kommunen får ju, trots att vara friskolornas största finansär, inte ta del av eventuellt överskott på vinsten (Vlachos, 2011). Vidare menar Popham (2014) att standardiserade tester för att utvärdera prestation har totalt överskuggat andra prestationsmätningar. Enligt Gustafsson et al. (2016) har betygssättningen låg legitimitet på grund av för stort tolkningsutrymme som finns i

läroplanen som gör att betyg från olika lärarna i samma ämne och kunskapsnivå är olika. Wickström och Wickström (2004) bedömer att skillnader i betygsättningen kan vara 15% bland olika skolorna. Popham (2014) menar att kvaliteten på utbildningen även kan mätas genom *arbetsprover*, i form av essäer, och affektiv data i form av barnens attityd gentemot skolan och *elevnöjdhet*. Om detta testas i början av året och sedan igen i slutet av året kan man utvärdera huruvida skolan har bidragit till elevens lärande (arbetsprovet) och elevens attityd till lärande (affektiv data). Detta skulle då ge en mer mångsidig bild av skolans utbildning. En annan indikator han föreslår är *närvaro*. Det finns inga krav på hur mycket närvaro eleverna måste ha i en skola för att skolan ska fortsätta vara verksam, endast att upprepad frånvaro skyndsamt ska utredas (Skollagen, SFS 2010:800, 7 kap).

Skolor påverkar samhället mer än många andra företag (Gustafsson et al., 2016), därav bör de också uppvisa mer ansvar för sin verksamhet. Det bör finnas sätt för samhället att dels utvärdera den risk friskolorna utsätter samhället för, men också hur den statliga finansieringen används. Vidare bör de också kunna utvärderas på andra sätt än endast via betyg och nationella proven (Popham, 2014).

3.3 Förutsättning för fria val åt elever

Information som är viktig för att göra fria skolval:

Geografisk lokalisering, Betygsgenomsnitt, Andel elever med utländsk bakgrund, Pedagogisk inriktning och hänsyn till individuella behov samt Elevnöjdhet.

Innan skolreformen var privata alternativ få och det ansågs som en självklarhet att eleverna skulle få sin utbildning från den närliggande kommunala skolan. Trots att friheten har ökat sedan dess är *geografisk närhet* fortfarande en av de viktigaste faktorerna inför skolval; framförallt för grundskolan där intresset för det fria valet är lägre (Hjort & Panican, 2014). Hur gärna en elev skulle vilja gå på en specifik skola måste valet ändå ge en någorlunda bekväm vardag (Vlachos, 2011).

Att elever får en god utbildning är i alla parter intresse, men för en enskild individ är det rationellt viktigare att få höga betyg än att betygssystemet är rättvist och väl förankrat (Vlachos, 2011). Friskolor har visats ha en högre tendens till betygsinflation än kommunala skolor (Wikström & Wikström, 2004), men detta är irrelevant för den enskilda eleven som eftersöker höga betyg till vidare utbildning. Det spelar således ingen roll om de höga betygen är grundad i god utbildning eller om det beror på betygsinflation, eleven söker oavsett skolor med höga *betygsgenomsnitt*.

En av förhoppningarna med det fria skolvalet var att sprida ut elever som bor inom områden med viss etnicitet. Det skulle motverka att områden med hög andel immigranter skulle hamna i skolor med endast andra immigranter. Resultatet blev dock det motsatta. Den grupp som har möjlighet att utnyttja det fria valet är familjer med tid, pengar och information om skolor och hur skolvalet fungerar. Det betyder att endast barnen till familjer med goda förutsättningar flyttas till andra skolor och dessa söker sig till skolor med andra medelklass svenskar (Bunar,

2010; Vlachos, 2011). Trots förhoppningen på mer integration är etnicitet en faktor som påverkar elevers fria skolval (Bell, 2009). Därav kan *andelen elever med utländsk bakgrund* vara information av intresse för elever vid fria skolval, trots den oönskade effekten av ökad segregation.

Enligt Bell (2009) är det viktigt att skolorna stämmer överens med eleverna och dess föräldrars värderingar. Malmberg, Andersson och Bergsten (2014) upptäckte att den starkaste motiven att välja skola på individnivån är skolans rykte och profilen utåt. Religion påverkar till exempel genom att religiösa friskolor känns bekanta och trygga för vissa, samt att en del föräldrar upplever att deras barn behandlas som "andrahandselever" på kommunala skolor (Bunar, 2010). Den pedagogiska inriktningen skolan har påverkar således skolvalet starkt, framförallt inför gymnasievalet. Elever med föräldrar med låg utbildning har exempelvis en tendens att välja skolor med arbetsförberedande linjer medan elever med högutbildade föräldrar hellre väljer skolor med linjer som förbereder inför högre utbildning (Hjort & Panican, 2014). Den ökade friheten med skolval kan även underlätta en matchning mellan en individs behov och den utbildning skolan erbjuder (Vlachos, 2011). Idag är till exempel 10 av 41 grundskolor i Stockholm friskolor (Stockholm stad, 2018c). Skolans *pedagogiska inriktning och hänsyn till individuella behov* är därav relevant för alla elevers fria skolval.

Den sista informationen som är viktig inför ett fritt skolval är elevernas trivsel. Föräldrar med låg inkomst värdesätter prestation över trivsel för deras barn, medan föräldrar med hög inkomst uppskattar barnens trivsel över deras prestation (Jacob & Lefgren, 2005). Bell (2009) menar dock det motsatta - att föräldrarna med högre utbildningsnivå letar sig till skolor med högre medelbetyg. Eleverna själva anser dock att trivsel är en viktig faktor vid valet av skola (Vlachos, 2011). Trivsel är ett mycket abstrakt begrepp, men bör kunna likställas med elevernas nöjdhet. Därför bör information angående *elevnöjdhet* på skolan vara relevant vid valet av skola.

3.4 Förutsättning för investeringsbeslut hos investerare

*Information som krävs för att göra investeringsbeslut inom skolmarknaden:
skolans Tillväxt, Lönsamhet och Finansiella balans.*

I en perfekt värld gör alla rationella beslut. Enligt Rational choice theory har alla individer förmågan att ta beslut som maximerar deras värde. Denna teori är dock bristfällig då den fungerar under antagandet att individen har tillgång till all information som krävs och att individen saknar preferenser för uppläggen alternativen är presenterade på. Det är mer sannolikt att individer tar beslut baserat på Bounded rationality theory. Denna teori inkluderar individens oförmåga att processa tillräckligt mycket information för att kunna ta ett fullt rationellt beslut. Den inkluderar också oförmågan att agera helt utan preferenser och hur lättpåverkade individer är av presentationen av alternativen (Bettman, Luce & Payne, 1998).

För att kunna besluta om investeringar inom skolmarknaden krävs en hel del information, men eftersom individer inte kan processa så mycket information för en rationell bedömning krävs

det specifika *nyckeltal* för att summera ihop informationen (Bettman et al., 1998). Även om individen hade möjlighet att hantera den informationsmängden nödgar för ett rationellt beslut betyder det inte att informationen finns tillgänglig. Den information som är tillgänglig för investerare är den företagen är villiga att dela med sig av och den de måste dela med sig av (Bolagsverket, 2018).

Finansiell analys syftar på att bedöma den enskilda företags prestationer. Nyckeltal som är av intresse kan struktureras enligt följande dimensioner: lönsamhet, tillväxt och finansiell balans (Nilsson et al., 2002). Se tabell 3. *Tillväxt* ger en indikation om hur företaget utvecklas, och i vilket stadie verksamheten befinner sig i. Det kan till exempel inte förväntas att en nystartad enskild skola omsätter lika mycket som en etablerad skolkoncern. Nyckeltal som indikerar *lönsamheten* är viktiga för att bedöma vilken avkastning investeraren kan förvänta sig av sin investering medan nyckeltal för *finansiell balans* indikerar vilken risk investeraren tar. Soliditet kan till exempel tala om hur stabil investeringen är långsiktig och om skolan riskerar konkurrens i framtiden. Alla dessa nyckeltal bidrar till en finansiell helhetsbild av verksamheten som krävs för att kunna ta investeringsbeslut.

<i>Tillväxt</i>	<i>Lönsamhet</i>	<i>Finansiell balans</i>
Omsättning	Räntabilitet på EK	Kassalikviditet
Antal anställda	Genomsnittligt EK	Balanslikviditet
Tillgångar	Räntabilitet på sysselsatt kapital	Soliditet
Eget kapital	Genomsnittlig skuldränta	Soliditet Syss
Resultat efter fin poster	Skuldsättningsgrad	Skuldsättningsgrad
Nettoreultat	Vinstmarginal	Utdelning
	Tillgångarnas omsättningshastighet	

Tabell 3. Sammanfattning av kategorier av nyckeltal som är relevanta vid investeringsbeslut (Nilsson et al., 2002)

Vissa av dessa nyckeltal redovisas direkt från verksamheterna, men de flesta måste investeraren själv räkna ut. Det är därför viktigt för investeraren att information om komponenterna för nyckeltalen finns tillgängliga.

3.5 Summering av den teoretiska modellen

Vilken information som är relevant och efterfrågad är således beroende av vilken intressent som efterfrågar den. Det går alltså inte att avgöra huruvida en skola har hög transparens utan att ta hänsyn till vilken information faktiskt är relevant och till vem. Transparensens nivå i denna studie är således definierad utefter *vem* som efterfrågar information (intressenterna), *vilken funktion* denna information har och *hur tillgänglig* den är beroende på ägandeformen.

Tillgängligheten av funktionen mäts genom nämnda informationskrav. Summeringen av denna teoretiska modell är grafisk illustrerad i bild 1.

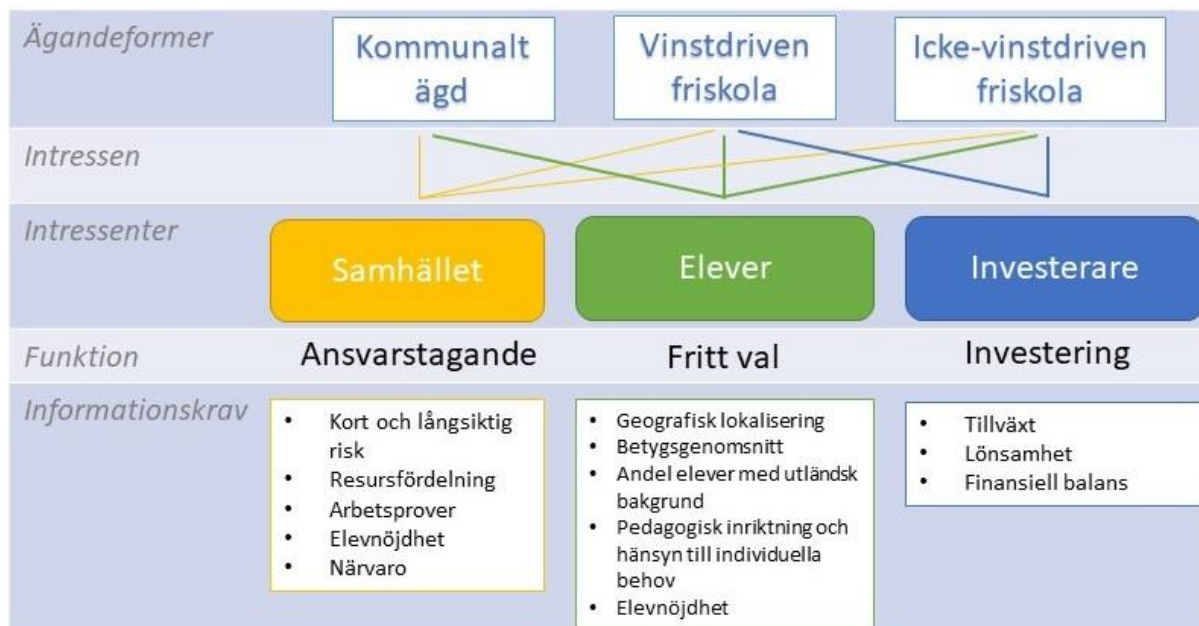

Bild 1. Grafisk illustration av det teoretiska ramverket och aktörernas intresserelation.

Samhället och elever har alltså intresse för alla skolor, oavsett ägandeform, medan investerare endast har intresse för friskolor. Antingen i syfte att erhålla utdelning av de vinstdrivande verksamheterna eller i syfte att stötta den ideologiska inriktningen de icke-vinstdrivande skolorna har. Samhällets intresse för skolor härstammar ur behovet att den agerande parten (skolorna) agerar ansvarstagande i forumet (samhället) och att forumet har rätt att ifrågasätta samt ge konsekvenser om ansvarstagandet inte uppfylls (Bovens, 2007), detta gäller även offentliga verksamheter (Brennen & Solomon, 2008). Regeringens mål med upplösning av skolmarknadens monopol var att samhällsnyttan skall utföras respektgivande med hög kvalitet och låg kostnad (Skolinspektionen, 2015d). Samhället kräver då ökad transparens för att minska informationsasymmetrin och möjliggöra utvärdering av skolornas ansvarstagande. Informationen som har valts för utvärdering av ansvarstagande i denna studie är tillgången till information angående risk, resursfördelning, arbetsprover, elevnöjdhet och närvaro.

På en fri marknad är konsumenterna nyttomaximerande och har möjligheten till att byta leverantör om tjänsten inte är tillfredsställande (Le Grand, 2011). Detta förutsätter dels att det råder perfekt konkurrens mellan skolorna och dels att eleverna är välinformerade av skolans kvalitet och ens individuella behov (Trebilock & Iacobucci, 2003). Eftersom byte av skola medför kostnader både i form av kunskapsförlust och lägre betyg (Vlachos, 2011) är det extra viktigt att eleven på förhand har information nog för att kunna göra ett rationellt val. Informationen eleven har tillgång till avgör inte bara deras val av utbildning utan även vilken skola som finansieras och i sin tur producerar samhällsnytta (Ranerup, 2002). Om informationen innan skolgången påbörjas inte är tillgängligt leder det till bristen på tydliga och fria valalternativ (Hirsch, 1995). Eleven eftersöker, likt samhället, information angående

elevnöjdhet, men även information i form av geografisk lokalisering, betygsgenomsnitt, andel elever med utländsk bakgrund och pedagogisk inriktning.

Enligt den klassiska marknadsmodellen kräver investerare högre avkastning vid högre risk (Brealey et al., 1997). Samtidigt kan en tillgång ha annorlunda värde för investeraren beroende på vilken nytta den medför (Nilsson et al., 2002). Det är därför avgörande för investerare att information om företaget finns tillgänglig. Det är dock subjektivt vilken slags information investeraren eftersöker (ibid.). Huvudsakligen är det ekonomisk information, men vilken ekonomisk information beror på om investeraren exempelvis är ute efter en skola med snabb tillväxt eller en skola med stabil inkomst. I denna studie har därför nyckeltal angående tillväxt, lönsamhet och finansiell balans alla inkluderats för att avgöra transparensen riktad till investerare.

3.6 Mätning av komponenterna i det teoretiska ramverket

Ansvarstagande:

För att mäta *kortsiktig risk* användes nyckeltalet balanslikviditet och för *långsiktig risk*, soliditet. Om företaget själva inte redovisade dessa nyckeltal var även en redovisning av dess komponenter; omsättningstillgångar, korta skulder, eget kapital och totalt kapital acceptabelt. För *resursfördelning* krävdes det en mer detaljerad redovisning av kostnaderna i form av exempelvis kostnad för löner, lokal, utbildningsmaterial m.m. *Arbetsprover* och *närvaro* är undersökningar skolorna själva måste ha genomfört och sedan gjort tillgängliga, medan tillgången till *elevnöjdhet* från en extern källa är acceptabelt.

Fritt val:

Fritt val innehöll också indikatorn, *elevnöjdhet*, men för fritt val var det *betygsgenomsnitt* som krävdes att skolorna själva genomfört. *Pedagogisk inriktning*, och *geografisk lokalisering* är lättillgänglig information som skolor gärna går ut med, men *andelen elever med utländsk bakgrund* är något de sällan håller statistik av. Därför var information som gjorts tillgänglig av tredje part, såsom Skolverket, en acceptabel källa.

Investering:

Baserat på tidigare forskning togs ett antal relevanta nyckeltal fram (Nilsson et al., 2002). Vissa av dessa var dock inte applicerbara på skolor såsom tillgångarnas omsättningshastighet och kassalikviditet då skolor inte har varulager. Dessa togs därför bort i studien. Istället för att söka efter kvarvarande nyckeltal specifikt, agerade vi under antagandet att potentiella investerare vet hur man räknar fram nyckeltalen så länge komponenterna för dessa redovisas. För att svara på om information om soliditet finns krävs till exempel information om verksamhetens eget kapital och totalt kapital (Almqvist, Graaf, Jannesson, Parment & Skoog, 2016)

KAPITEL 4 - METOD

Detta kapitel definierar tillvägagångssättet för denna studie. Den börjar med vår underliggande kunskapssyn som påverkade vårt metodval och går vidare till hur studien växt fram. Vidare beskriver den hur studien utfärdats och vilka avgränsningar studien har. Kapitlet avslutas med en analys om studiens tillförlitlighet.

4.1 Metodologi

Undersökningsmetoder man använder vid en studie är beroende av den världssyn man har, också kallad ontologi. Antingen ser man världen som objektiv, den existerar utan individers inblandning, eller så ser man världen som subjektiv och omätbar utan att ta hänsyn till individens upplevelser (Bryman & Bell, 2017). I nedanstående studie mäts funktionen av information utifrån tre olika perspektiv, samhället, eleven och investeraren. Det är således en subjektiv upplevelse utifrån dessa perspektiv studien undersöker. Ontologins konstruktionism anger just denna företeelse att verkligheten är konstruerad och beroende av individers uppfattning av världen. På samma sätt är studiens syfte inte att undersöka om transparensen objektivt är tillräcklig, utan endast om den är upplevs subjektivt finnas tillgänglig för att fylla funktionen intressenterna efterfrågar (Bryman, 2016). Studien tar en relativistisk framtoning och bygger således på antagandet att kunskap är relativ (Langemar, 2008).

4.2 Framväxten av studien

Studien började med avsikten att studera skillnaderna i resursfördelning mellan kommunalt ägda skolor och friskolor. Under eftersökningen upplevdes det dock som svårt att finna detaljerad data om skolornas resursfördelning. Årsredovisningarna innehöll få detaljer och var huvudsakligen inriktade kring ekonomiska nyckeltal. De ekonomiska och ideella föreningarna saknar krav på sig att ge ut årsredovisningar vilket ytterligare försvårade datainsamlingen. Även försök att direkt kontakta skolornas ledning för mer detaljerad data misslyckades då det saknades incitament för skolorna att ägna sig den tiden det skulle ta att dela med sig av informationen. Denna brist på möjlighet till data förklarade varför det finns så lite tidigare forskning kring resursfördelning på skolor. Den mesta forskning som gjorts innan har byggts på betyg, segregation, lärarantal och behörighet; data som kan inhämtas från Skolverkets insamling (Parding, 2011). Detta antyder att skolor sällan ger ut mer detaljerad data än vad Skolverket och Skolinspektionen specifikt ber om. I och med att data var så svåråtkomlig ändrades studiens syfte istället till att ta reda på vilket information som är tillgänglig och huruvida denna information är tillräcklig för att kunna bedöma verksamheten baserat på olika intressenter.

4.3. Forskningsdesign

Studien genomfördes genom att ta kvalitativa data från officiella offentliga och privata källor såsom skolornas egna hemsidor, årsredovisningar, Skolverket, Skolinspektionen, samt

efterfrågningar via mail med skolornas ledning och ägare. Datan som eftersöktes var information som krävdes för att kunna bedöma verksamheten utifrån de tre intressenterna. Alltså information som krävs för att bedöma ansvarstagande, göra fria skolval och ta investeringbeslut. Den kvalitativa datan operationaliseras från början om till dikotoma variabler, finns informationen tillgänglig; ja eller nej? Den kvalitativa datan omvandlades således till kvantitativa data. På så sätt skulle studien kunna svara på huruvida informationen som krävs för bedömning av verksamheten finns tillgänglig. En av studiens frågeställningar är dock hur svårt det är att få tillgång till informationen och huruvida en gemene man kan få denna tillgång. Därför operationaliseras variablerna om från dikotoma; ja eller nej, till kvotvariabler på en skala. Istället för att endast svara på om informationen var tillgänglig sattes då istället en poäng på variabeln beroende på hur tillgänglig informationen var. Se tabell 4. På så sätt kunde studien utvinna till vilken grad informationen finns tillgänglig.

Informationen finns inte tillgänglig	0 poäng
Informationen finns tillgänglig på exempelvis hemsidan, årsredovisningar eller via enkel googling.	3 poäng
Informationen finns tillgänglig via direkt kontakt med skolorna eller ägarna	2 poäng
Informationen finns tillgänglig, men endast till den med speciell förkunskap eller behörighet. Exempelvis Infotorget eller Kolada	1 poäng

Tabell. 4. illustrerar poängsystemet för kvotvariablerna.

Varje skola fick då ett antal poäng på varje intresseområde som mätts; ansvarstagande, fritt val och investering. Dessa skolors poäng aggregerades till vilken ägandeform de tillhörde, kommunalt ägda, vinstdrivna friskolor eller icke-vinstdrivna skolor. Detta möjliggjorde en komparativ studie med både kvantitativ bedömning; angående vilka intressenter som hade mest tillgänglig information och vilken ägandeform som erbjöd mest transparens, men även en kvalitativ analys; angående hur svårt den efterfrågade informationen var att tillgå och huruvida informationen är tillräcklig fylla funktionen intressenterna efterfrågar.

4.4 Undersökningsmetod

Tillvägagångssättet för denna studie blev en iterativ undersökningsmetod där det började med en frågeställning; huruvida friskolor och kommunala skolor har olika resursfördelning, men empirin ledde till ett annat spår; är informationen tillgänglig? Den funna empirin hjälpte att förklara den tidigare forskningen och belyste en viktigare frågeställning än vad studien ursprungligen skulle undersöka. Finns det transparens nog för att kunna inte bara forska kring men också bedöma verksamheten? Metoden har inspiration från den hermeneutiska spiralen då man skiftar från förförståelse till helhet och sedan tillbaka till förförståelse (Langemar, 2008). Under studiens gång fanns en växelverkan mellan förförståelse via tidigare forskning till empirin och sedan revidering av förståelsen för att skapa en tresidig teori.

Eftersom datan vi tog fram var kvalitativ, men resultatet blev kvantitativt är det inte helt självklart vilken undersökningsmetod vi använt. Om valet för metod är baserat på kunskapssynen studien bygger på (Bryman, 2016) så skulle denna studie klassificeras som en kvalitativ studie, men det finns även kvantitativa element. Mixed Method (MM) är en metod som blivit allt vanligare de senaste åren. Det betyder att studien har både kvalitativa och kvantitativa element (Langemar, 2008). En metaanalys Bryman (2016) själv tidigare utfört inkluderar 232 mixed Method studier och visar att de flesta som använder denna metod använder sig av både kvalitativ och kvantitativ datainsamling för att styrka sin studie. Metoden kan också användas för att ge en mer heltäckande bild, samt stärka studiens validitet genom triangulering (ibid.). Nedanstående studie har dock endast en kvalitativ datainsamling och medan resultatet må vara kvantitativt är analysen kvalitativ. Studie har en växelverkan mellan de två metoderna snarare än en parallell funktion, men bör ändå anses som en Mixed Method (MM) studie. Detta styrks av Teddlie och Tashakkori (2009) som menar att MM tillvägagångssättet är användandet av de metodologiska verktyg som krävs för att svara på forskningsfrågan.

4.5 Studiens avgränsning

Studien avgränsades till Stockholms kommun som har högst procentuellt antal studenter som studerar i en friskola i Sverige med hela 35,6% (Carlgren, 2017). I Stockholms kommun finns det 147 kommunalt ägda och 114 fristående grundskolor, samt 28 kommunalt ägda och 68 fristående gymnasieskolor i skrivande stund (Stockholm stad, 2018 a, 2018 b). Vi valde dock i huvudsak att undersöka grundskolorna då intresset för att utnyttja det fria valet är lägre bland grundskoleelever än gymnasieelever (Hjort & Panican, 2014). Då de flesta nöjer sig med en grundskola som är geografiskt nära belägen minskar incitamentet för skolorna att marknadsföra sig själva och därav vara transparenta. Det bör dock noteras att eftersom många skolor ägs av koncerner undersöktes tillgängligt data från moderbolag som äger både grundskolor och gymnasier, inom och utanför Stockholm. Vi ser dock inte att det kunde medföra någon signifikant skillnad mellan skolors transparens beroende på vilken del i landet de är verksamma. Alla grundskolor i Stockholms kommun undersöktes, men för att ge skolorna en så stor chans som möjligt att uppvisa transparens uteslöts skolor med färre elever än 100. Skolor med så få elever har med stor sannolikhet en väldigt smal inriktning och lockar därav till sig elever med specifika behov. Det visade sig exempelvis att många som uteslöts på detta sätt var sarskolor (40 %). Dessa har inte samma behov av att vara transparenta då eleverna inte har samma möjlighet till fritt val. Genom denna uteslutning slöts 8 kommunala skolor, 28 vinstdrivande friskolor och 7 icke-vinstdrivande friskolor ut. Studien inkluderade därav 132 kommunala skolor, 53 vinstdrivande friskolor och 22 icke-vinstdrivande friskolor.

4.6 Dekonstruering av nyckeltalen

Vissa nyckeltal går att finna direkt såsom omsättning, antal anställda, tillgångar, eget kapital, resultat efter finansiella poster, nettoresultat och utdelning. Andra nyckeltal dekonstruerades till information som krävs för att räkna ut nyckeltalen. Se tabell 5.

<i>Lönsamhet</i>	<i>Information som krävs</i>	<i>Finansiell balans</i>	<i>Information som krävs</i>
Räntabilitet på EK	Rörelsens kostnader, rörelsens intäkter, Finansiella kostnader, finansiella intäkter & Eget kapital	Balanslikviditet	Omsättningstillgångar & Kortfristiga skulder
Genomsnittligt EK	Skulder & Eget kapital	Soliditet	Eget kapital & totalt kapital
Räntabilitet på sysselsatt kapital	Rörelsens kostnader, rörelsens intäkter, Finansiella kostnader, finansiella intäkter, Eget kapital & Räntebärande skulder	Soliditet Syss	Eget kapital & Räntebärande skulder
Genomsnittlig skuldränta	Räntekostnader & Räntebärande skulder	Skuldsättningsgrad	Totalt kapital & Skulder
Skuldsättningsgrad	Eget kapital & Skulder		
Vinstmarginal	Rörelsens kostnader, Finansiella intäkter & omsättning		

Tabell 5. illustrerar dekonstruktionen av nyckeltal till information som eftersöks i studien (Nilsson et al., 2002; Almqvist et al., 2016)

Tabellen nedan (se tabell 6) visar således den information som krävs för att investerare ska kunna räkna fram nyckeltalen som kan hjälpa dem i deras investeringsbeslut. När poäng delats ut på hur tillgänglig nedanstående information var konstruerades nyckeltalen tillbaka för att studien ska kunna uttala sig om vilka slags nyckeltalsgrupper (tillväxt, lönsamhet eller finansiell balans) informationen finns tillgänglig till.

<i>Resultaträkningen</i>	<i>Balansräkningen</i>
Omsättning	Totalt kapital
Rörelsens kostnader	Tillgångar
Rörelseresultat	Omsättningstillgångar
Finansiella kostnader	Eget kapital
Finansiella intäkter	Skulder
Resultat efter finansiella poster	Korta skulder
Nettoresultat	Räntebärande skulder
Antal anställda	Utdelning

Tabell 6. Sammanställning av informationen som krävs för att investerare ska kunna räkna ut efterfrågade nyckeltal.

4.7 Metodkritik

Metoden som använts i denna studie är mixed Methods (MM) vilket är en blandning av kvalitativ och kvantitativ undersökningsmetod. Det kan då antas att metoderna tar ut varandras brister, men blandningen skapar istället ny problematik. MM är, på grund av dess natur, pragmatistiskt. Med detta menar Teddlie och Tashakkori (2009) att MM använder verktygen som passar för att svara på forskningsfrågan samtidigt som sanning och verkligheten blir färgat av forskarens tolkning av utfallet. Därav finns det risk att tolkningen av informationen kunde ha gjorts på ett annat sätt som knyter an till tolkningsfrågan. Påverkan av den egna tolkningen minskas dock genom att två personer har skrivit uppsatsen och därigenom granskat andra partens tolkningar.

Det har även uppkommit viss kritik för denna blandning i och med att metoderna dels står för olika paradigmer och dels för att de bygger på olika kunskapsteoretiska teser vilket gör dem oförenliga (Bryman, 2016). Trots att det är rekommenderat att MM endast används av kunniga och erfarna forskare (Creswell, 2011) har den blivit mer och mer använd i forskning på senare tid tack vare den flexibiliteten den erbjuder (Teddlie & Tashakkori, 2009). Vi anser att varken de olika paradigmen eller de olika kunskapsteoretiska teserna metoderna bygger på förhindrar vår studie då vi redan fastställt att dessa i huvudsak bygger på kvalitativ metod. De kvantitativa elementen är endast ett sätt att producera mer begriplig data.

Det finns fler faktorer än metodvalet som kan ha kommit att påverka nedanstående studie. I denna uppsats har exempelvis tidigare forskning inte ifrågasatts. Istället har detta utgjort underlaget till det teoretiska ramverket i sin helhet. På grund av begränsningen - två författare, kan det innebära att vi har missat något sökbart. Att annan information är bättre för att bedöma skolorna utifrån intressenterna än de vi valt. Forskningen i studien är exempelvis delvis baserad på forskning från andra länder än Sverige. Ifall vald information inte är lämplig för intressenterna att göra bedömningar av verksamheterna, blir resultatet inaktuellt. För att minimera effekten av dessa aspekter har det teoretiska ramverket och tillvägagångssättet vid samling av empirin presenterades utförligt för att läsaren ska kunna dra egna slutsatser baserat på utfallet.

Rent processuellt kan man i efterhand även se vissa förbättringsområden för studien. Empirin visade att 1 poäng för information som tillhandahållits genom extra behörighet inte var nödvändig att inkludera. Information som inte fanns tillgänglig offentligt gick heller inte att få tag på genom Infotorget. Det kunde istället ha varit mer fördelaktigt att separera information tagen från skolan direkt och information tagen från tredje part såsom Stockholm stads hemsida eller Skolverkets statistik med olika poäng. Även tidpunkten av studien kan ha haft inverkan på resultatet då studien gjordes i december, strax innan juletid, när verksamheter är som mest upptagna. Allt detta kan ha påverkat studiens resultat, men vissa externa variabler måste accepteras oavsett studien. Genom att utförligt beskriva tillvägagångssättet och hur studien har kommit fram till resultaten nedan anses ovannämnda risker minskas.

4.8 Kvalitetsmått

Kvantitativ metod

Eftersom nedanstående studie består av både kvalitativa och kvantitativa element är det viktigt att ta hänsyn till reliabiliteten och validiteten för båda metoderna. Kvantitativt är det viktigt med stabilitet för att öka reliabiliteten; att studien kan producera samma resultat varje gång (Bryman, 2016). Då majoriteten av de större skolorna inom Stockholms kommun undersöktes är sannolikheten att resultatet blir samma, givet att studien görs med samma urval, stor. Det som kan komma att påverka transparensen skolorna har är vid framtida lagändringar som tvingar till högre transparens.

Då vi använder oss av indikatorer (informationskrav) för att mäta begreppen ansvarstagande, fritt val och investering är även intern reliabilitet relevant. Det innebär att indikatorerna som har för avsikt att mäta ett begrepp faktiskt mäter samma sak (Bryman, 2016; Ihantola & Kihn, 2011). Det är även osäkert huruvida det faktumet att vissa informationskrav såsom elevnöjdhet inkluderades i både ansvarstagande och fritt val påverkade studien. Dessa tar ut varandra, men anses ändå viktigt att inkludera inom båda områden. Informationen vi beslutat vara nödvändig för bedömning från intressenterna avgör således huruvida studiens resultat är pålitlig eller ej. Då dessa informationskrav är tagna ur tidigare forskning anser vi ändå att det finns ett gott mått av tillförlitlighet till resultatet. Den information som valts ut anses logiskt sätt krävas, vilket ökar studiens ytvaliditet (Bryman, 2016).

Kvalitativ metod

Inom kvalitativa studier finns det skilda åsikter hur man ska mäta en studies tillförlitlighet. Langemar (2008) menar att eftersom mätningar inte sker i kvalitativ metod så är det meningslöst att tala om begreppet reliabilitet. I nedanstående studie finns dock en kvantitativ mätning av kvalitativ data vilket gör reliabilitet till ett relevant begrepp att ta hänsyn till. Inom kvalitativ metod refererar pålitlighet till att undersökningen kan replikeras och att det finns konsensus kring hur resultatet kan tolkas, också kallad extern och intern reliabilitet (Bryman, 2016; Ihantola & Kihn, 2011). För att öka pålitligheten kring vår analys valde vi att operationalisera ansträngningen att hitta informationen till ett poängsystem. På så sätt kunde författarna tolka ansträngningen på samma sätt, men det ger även läsaren möjlighet att dra egna slutsatser kring resultatet.

Med den iterativa processen av empiri till teori och tillbaka till empiri kunde vi således även öka studiens trovärdighet, också kallad interna validiteten (Bryman, 2016). Det finns en överensstämmelse mellan studiens teori och dess empiri. Överförbarheten, också kallad extern validitet, och studiens möjlighet att generaliseras till andra miljöer anses också som god (ibid). Till skillnad från kvantitativ generaliserbarhet som hänvisar till generalisering av populationen hänvisar kvalitativ generaliserbarhet till huruvida studiens resultat kan appliceras på andra områden (Ihantola & Kihn, 2011). Trots att studien avgränsas till grundskolor inom Stockholms kommun är lagarna, som skolorna är verksamma under, samma för hela landet.

Detta gör det sannolikt att skolor erbjuder samma nivå av transparens oavsett var i landet de är verksamma.

Inom kvalitativ metod kan tillförlitlighet även mätas med alternativa termer än validitet och reliabilitet. Langemar (2008) menar exempelvis att det är viktigt för en kvalitativ studie att ha förankring i data. Att inte utesluta viktig information och att inte dra långdragna slutsatser. Denna studie gör därför inga påståenden kring vilken ägandeform som är bättre eller huruvida privata aktörer bör finnas på skolmarknaden, trots det politiska intresset för just detta. Studien drar endast slutsatser kring den empirin den faktiskt förskaffat och påvisar en jämförelse kring transparens av viss information till olika intressenter.

KAPITEL 5 - EMPIRI OCH ANALYS

Kapitlet börjar med en kort läsanvisning för att sen fortsätta till empirin och analysen för de tre områdena; Ansvarstagande, fritt val och investering. Indikatorerna nämnda nedan kan ta ett värde av 0 till 3 beroende på hur lättillgänglig informationen var. Om informationen inte är tillgänglig får posten 0, är informationen tillgänglig via hemsidan, årsredovisningar eller enklare internetsökning får posten 3, är informationen tillgänglig bara vid direkt kontakt med skolorna eller ägarna får posten 2 och är informationen endast tillgänglig med speciell behörighet får posten 1. Indikatorerna fick sedan medelvärdet av alla skolorna inom samma ägarstruktur. Varje avsnitt kommer att gå igenom empirin för den specifika intressenten för att sedan analysera datan utifrån tidigare forskning. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av alla intressenterna till generell transparens där både de olika ägandeformernas transparens och vilken intressent information är riktad till analyseras.

5.1 Ansvarstagande

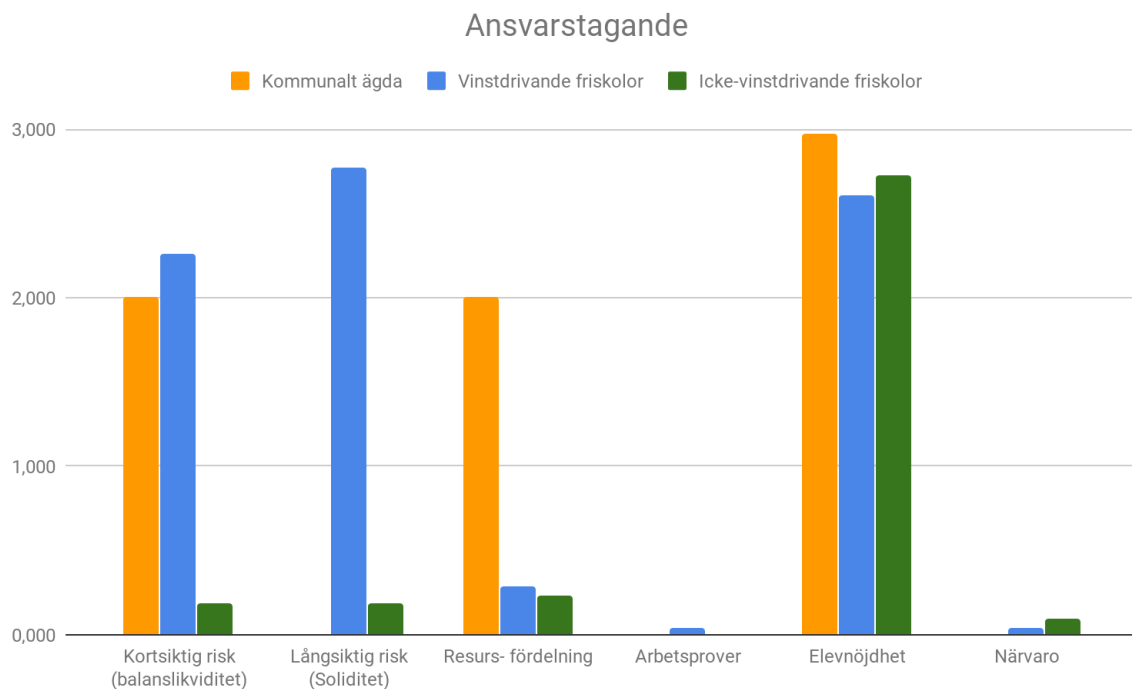

Bild 2. Stapeldiagram över indikatorerna för ansvarstagande i jämförelse mellan kommunalt ägda, vinstdrivande friskolor och icke-vinstdrivande friskolor. Varje indikator kan ta det genomsnittliga värdet mellan 1–3.

Empiri

Alla tre sorterna av skolverksamheter uppvisade hög transparens angående *elevnöjdhet*, kommunala lite högre än de andra två. Datan för elevnöjdhet kom dock huvudsakligen från Stockholms stads hemsida och inte från skolornas egna hemsidor (Stockholm stad, 2018b). För kort- och långsiktig risk uppvisade *vinstdrivna skolor* högst transparens, men låg transparens för resursfördelning, arbetsprover och närvaro. Vinstdrivande friskolor hade högre resultat i finansiella nyckeltal, eftersom deras årsredovisningar är tillgängliga på Bolagsverket och kan inhämtas utan kostnad, därav erhöles 3 poäng för informationen. *Icke-vinstdrivande skolor* uppvisar låg transparens på alla indikatorer förutom elevnöjdhet. *Kommunala skolor* uppvisar relativ hög transparens för kortsiktig risk och resursfördelning. Eftersom informationen anskaffades genom direkt kontakt med Stockholms kommun och inte genom enkel sökning blev medeltalet dock 2 istället för 3. Framförallt uppvisade kommunala skolor ingen transparens för långsiktig risk då de saknar uppgifterna som krävs för att beräkna detta nyckeltal. Kommunala skolor upprättar ingen individuell balansräkning då skolorna inte själva äger något. Därav finns inga uppgifter om totalt kapital och eget kapital för att räkna ut soliditet och därav långsiktig risk. Kommunala skolor erbjöd dock en omfattande resursfördelning om förfrågan gavs till Stockholms kommun. Eftersom detta endast kan tillhandahållas genom direkt kontakt med kommunen blev medeltalet 2 istället för 3. Informationen om *närvaro* var det få skolor som ville dela med sig, med undantag av en vinstdrivande friskola och en icke-vinstdrivande friskola. Då icke-vinstdrivande skolor var färre än vinstdrivande blev dock medeltalet för icke-vinstdrivande högre. Närvaro registreras inte inom Stockholms kommun

och de individuella skolorna såg heller ingen anledning att dela med sig av denna information. Inte heller arbetsprover gick att erhålla från Stockholms kommun och friskolorna hävdade att det tog för mycket engagemang för att ta fram. Friskolorna hänvisade även till att informationen vi sökte var konfidentiellt och kunde därav inte besvaras. Endast en vinstdrivande friskola var villig att dela med sig av arbetsprover så länge de var anonyma för att undvika problem med föräldrarna. Information från Skolverket var inte användbart för att bedöma ansvarstagande och Skolinspektionen valde att inte svara på vilken information de hade tillgång till.

Analys

Det är inte oväntat att vinstdrivande skolor uppvisar högst transparens för kort och långsiktig risk då dessa är baserat på nyckeltal som aktiebolag ändå redovisar enligt årsredovisningslagen (SFS 1995:1554). Det är dock oroväckande att så få vinstdrivande friskolor uppvisade transparent resursfördelning då finansieringen görs av kommunala skattemedel (Vlachos, 2011). Ansvarstagande samhällsnytta kräver hög kvalitet, låg kostnad och ett respektgivande utförande (Bovens, 2007), men varken kommun eller skattebetalare har möjlighet att uppskatta vad skattemedlen går till. Det saknas således information om kostnaden i relation till nyttan som krävs för att bedöma ansvarstagande (Forrer et al., 2010).

Kommunala skolor och friskolor uppvisade heller inget annat sätt än betyg och elevnöjdhet för att utvärdera skolans prestation, något som Popham (2014, Wikström & Wikström, 2004) ansågs som viktigt. Trots att det saknas lagar om minimum närvaro (Skollagen, SFS 2010:800, 7 kap) bör en ansvarstagande skola ändå försäkra sig om att elever deltar i undervisningen.

Lägst transparens uppvisade icke-vinstdrivande skolor då de saknas lagar och regler som tvingar dem att göra ekonomiska uppgifter offentliga (Bolagsverket, 2018). Det innebär att samhället inte kan utvärdera vad den statliga finansieringen används till. Kommunen kan heller inte utvärdera huruvida det finns en risk (Forrer et al., 2010) att friskolorna i kommunen går i konkurs och därav tvingar de kommunala skolorna att ta emot dennes elever (Skollagen, SFS 2010:800, 7 kap). Bristen på transparens kan därav hämma möjligheten att jämföra skolors ansvarstagande. Det bör dock tas till hänsyn att intressenten samhället bör ha access till information från tillsynsmyndigheterna; Skolverket och Skolinspektionen. Skolverket delar med sig av sin statistik, men Skolinspektionen är ovillig att göra detsamma, trots upprepade efterfrågningar av intervju. Denna studie kan därför inte göra en full analys av informationen skolorna delar med sig och gör tillgänglig till samhället.

5.2 Fritt val

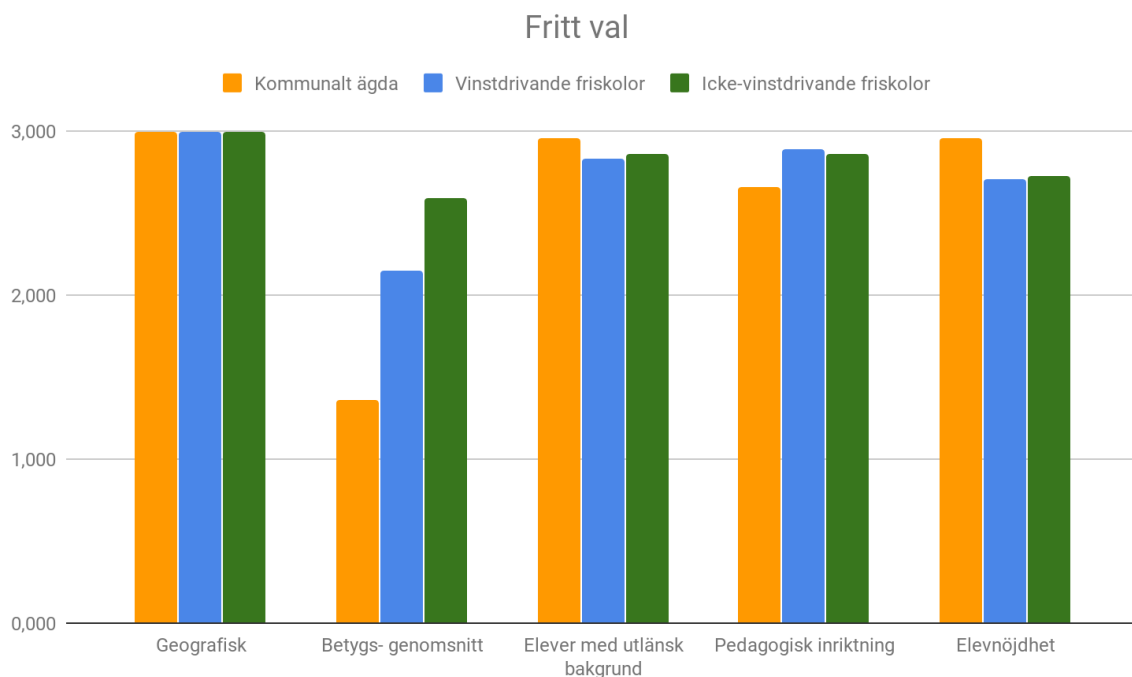

Bild 3. Stapeldiagram över indikatorerna för fritt val i jämförelse mellan kommunalt ägda, vinstdrivande friskolor och icke-vinstdrivande friskolor. Varje indikator kan ta det genomsnittliga värdet mellan 1-3.

Empiri

Alla ägandeformer fick höga resultat bland indikatorerna som mäter fritt val. *Geografisk placering* är enkelt att hitta information om eftersom alla skolor presenterar deras adress, därav har alla skolenheter fått 3 poäng. Tillgänglig information av *betygs-genomsnittet* skiljer sig mellan skolformer från 1,3 till 2,6 poäng. Informationen som fanns tillgängligt var antingen publicerad på Stockholms stads eller Skolverkets hemsida, om det fanns tillgängligt erhöll skolorna 3 poäng, om den inte fanns tillgängligt 0 poäng. Informationen om *elever med utlänskt bakgrund* fick samtliga skolor bra resultat genom att informationen fanns tillgängligt på Skolverkets hemsida, med ett bortfall på 2-3 skolor per ägandeform. Datan togs dock fram genom Skolverket och inte genom skolornas egna undersökningar. Även information om *pedagogisk inriktning*, alltså information om skolornas värdegrunder eller beskrivning av arbetssätt/pedagogiska verktyg, erhöll 3 poäng. Kommunalt ägda skolor hade procentuellt lägst antal redovisade inriktningar. *Elevnöjdheten*, fastställs genom enkäter som skickats till elever eller vårdnadshavare beroende på vilken årskurs det berör. Resultatet återfanns på Stockholms stads hemsida. Alla skolor som hade enkäter hade högsta antal svarande. 3 poäng erhålls när det fanns tillgängligt och hade svar från minst en årskull senast 2016 (2 av samtliga skolor som erhöll 3 poäng hade redovisat resultat från 2016, resterande var från 2017 eller senare).

Analys

Ranerup (2002) beskriver kvasimarknader som ett koncept där konsumenterna har möjlighet att påverka samhällsnyttan genom att välja andra leverantörer. Detta förutsätter dock att det finns relevant information tillgängligt för konsumenterna av tjänster (Vlachos, 2011). Det förutsätter vidare att konsumenterna har tillgång till neutrala hemsidor som är statligt ägda, såsom Skolverket, för beslutsfattande (Ranerup, 2002). Brist på information som är tillgängligt på förhand tillsammans med begränsad rörlighet leder till en avsaknad av tydliga och fria valalternativ (Hirsch, 1995). Till skillnad från tidigare forskning (ibid.) visar dock denna studies empiri att det finns tillfredsställande information för att på förhand bedöma skolor.

Genomsnittliga betyg är viktiga i val av skola för både elever och föräldrar (Vlachos, 2011; Bell, 2009). Icke-vinstdrivande friskolor är i snitt mer flitiga att redovisa icke-finansiell information som betygsresultat än kommunala och vinstdrivande skolor. Resultatet får även stöd i forskning då icke-vinstdrivande aktörer anses ha större intresse att stödja medborgarnas intresse (Bode, 2006 ur Grosse, 2013) och erbjuder konsumenterna större inflytande i verksamheten (Vamstad, 2007 ur Grosse, 2013).

Pedagogisk inriktning är vägledande i val av skola eftersom byte av skola är svårt utan både monetära kostnader och kunskapsförlust (Gustafsson et al., 2016). Vidare är det viktigt att skolorna stämmer överens med eleverna och dess föräldrars värderingar (Bell, 2009). Kommunala skolor, som har lägst antal redovisade pedagogiska inriktningar, har historiskt inte haft behov av differentiering innan skolreformen, det är ett sätt för friskolor att locka till sig kunder (Gustafsson et al., 2016). Då *elevnöjdhet* och trivsel är viktigt för elever vid val av skola (Jacob & Lefgren, 2005; Bell, 2009; Vlachos, 2011) är det inte oväntat att alla skolor uppvisar hög transparens för detta.

Information angående *antal elever med utländsk bakgrund* går endast att få tag på via Skolverket och inte skolornas egna hemsidor. Eftersom detta ämne är känsligt och skolorna med störst sannolikhet inte vill profilera sig enligt etnisk uppsättning är det inte oväntat att informationen inte finns tillgänglig på skolornas egna hemsidor (Bell, 2009). Trots detta kräver Skolverket denna information till sin statistik och gör därav denna indikator transparent.

5.3 Investering

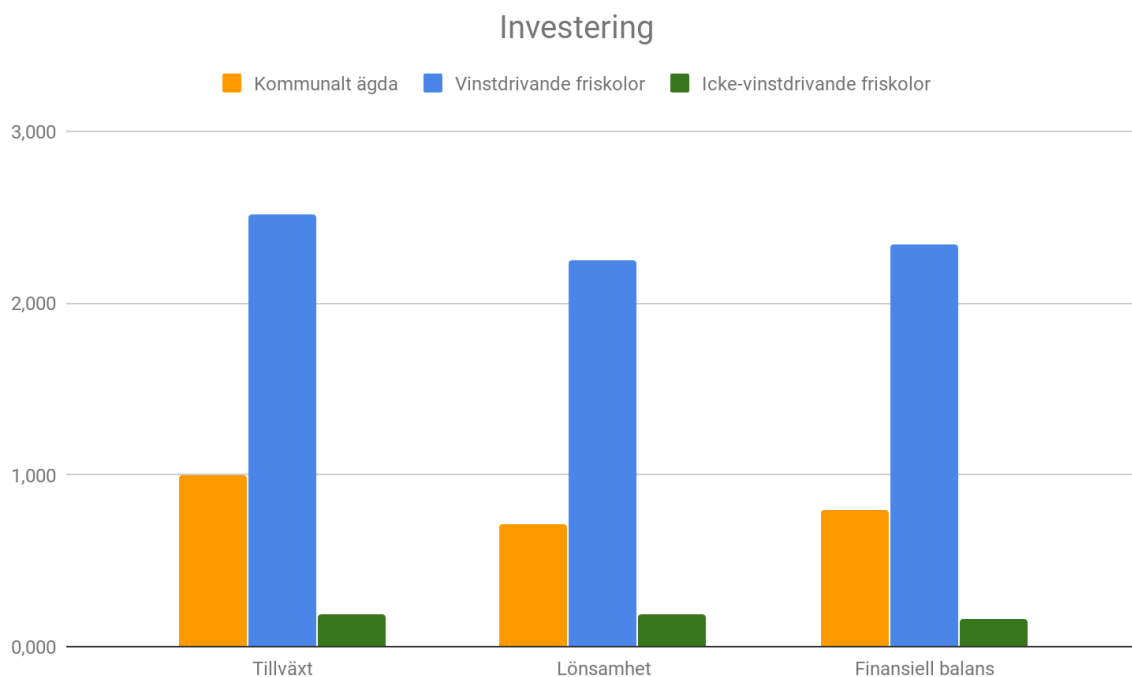

Bild 4. Stapeldiagram över indikatorerna för investering i jämförelse mellan kommunalt ägda, vinstdrivande friskolor och icke-vinstdrivande friskolor. Varje indikator kan ta det genomsnittliga värdet mellan 1-3.

Empiri

Alla tre nyckeltalsgrupperna uppvisade samma förhållande mellan de tre ägandeformerna; alltså hade vinstdrivande högst transparens och icke-vinstdrivande lägst transparens. Det mesta av informationen som krävdes för att ta fram ekonomiska nyckeltal kunde hittas för vinstdrivna skolor. Om långfristiga skulder redovisades i årsredovisningen fick posten en 3:a, men saknades posten sattes en 0:a. Huruvida skolan hade långfristiga skulder eller ej togs ej i hänsyn. På samma sätt registrerades endast räntebärande skulder om dessa fanns i årsredovisningen. Utdelning registrerades dock som en 3:a även om den angivits som noll under året så länge posten hänvisades till. Ett nyckeltal under indelningen, tillväxt, lönsamhet och finansiell balans registrerades med medeltalet för de poster som krävdes för att räkna fram det. Exempelvis antog soliditet medelvärdet 2,774 för aktiebolag då medelvärdet för det totala kapitalet och egna kapitalet var 2,774. Eftersökningen av kommunens nyckeltal hämmades av att enskilda skolor inte framställer balansräkningar. Endast en balansräkning för hela Stockholms kommun finns. De posterna som då kunde finnas var endast de som hör till den löpande verksamheten. Vinstdrivande skolor uppvisade en hög transparens av ekonomiska poster, men det saknades trots det vissa poster för olika skolor. En skola saknade exempelvis resultaträkning, medan två andra endast bidrog med redovisningar från 2016 och inga nyare. Icke-vinstdrivna skolor uppvisade mycket låg transparens för ekonomiska nyckeltal. Av de 22 icke-vinstdrivande friskolor som undersöktes var det endast en som vi kunde erhålla en årsredovisning från. Denna erhöll vi via personlig kontakt med skolan. Inga årsredovisningar kunde finnas varken från hemsida, Allabolag, Bolagsverket eller sidor med speciell behörighet

som Infotorget. Det går därav att dra slutsatsen att dessa inte publiceras offentligt. Skolorna ville heller inte dela med sig av dessa siffror med motiveringen att de är konfidentiella och kräver styrelsens tillåtelse för att delges.

Analys

Bounded rational theory menar att en individ tar beslut utifrån bristande information och processförmåga (Bettman et al., 1998). Då även en investerare inte kan läsa en årsredovisning och snabbt utvinna huruvida det är en bra investering krävs nyckeltal (ibid.). Dessa nyckeltal sätter de ekonomiska posterna i relation till varandra för att ge mening. Indelningen tillväxt, lönsamhet och finansiell balans är i sig inte det viktigaste utan endast ett sätt att förstå vad nyckeltalen ger för mening (Nilsson et al., 2002). I denna studie är det viktigare att förstå hur många nyckeltal som kan hittas i jämförelse med de olika ägandeformerna snarare än vilka slags nyckeltal som hittas. Eftersom alla tre typer av nyckeltal uppvisar en liknande relation till ägandeformerna tappar indelningen betydelse.

Det är inte förvånande att vinstdrivande skolor fick högst transparens inom ekonomiska nyckeltal då det krävs att denna information offentliggörs (Bolagsverket, 2018). Vinstdrivande skolor eftersöker även ytterligare finansiering i form av investerare och underlättar detta genom god transparens (Vlachos, 2011). Kommunen söker å andra sidan inga investerare, men uppvisar ändå viss ekonomisk transparens. Detta eftersom offentlighetsprincipen anger att allmänheten ska få insyn i offentliga verksamheter (Hagström, 2015). Den löpande verksamheten är då tillgänglig för den som efterfrågar den från kommunen. Stockholms kommun upprättar dock inte en balansräkning för varje enskild skola vilket förklarar deras lägre transparens. Då endast friskolor riskerar konkurs är det inte lika viktigt för kommunala skolor att utvärdera skolans långsiktiga trygghet och skuldsättningsgrad (Skolinspektionen, 2018-04-04). Icke-vinstdrivande skolor uppvisar lägst transparens för information som krävs för investering likt för ansvarstagande. Trots att icke-vinstdrivande fortfarande tar emot finansiering från investerare (Skatteverket, 2007-04-04) uppvisar de inte alls samma transparens som vinstdrivande friskolor. Detta kan bero på att icke-vinstdrivande verksamheter ingiver högre förtroende än vinstdrivande (Hansmann, 1987 ur Grosse, 2013) och behöver således inte redovisa ekonomiska nyckeltal i samma utsträckning. Icke-vinstdrivande friskolor erbjuder istället engagerade mer inflytande i verksamheten (Vamstad, 2007 ur Grosse, 2013). Andra författare menar att högre krav på redovisning bland icke-vinstdrivande verksamheter skulle leda till att cheferna tar ut lägre lön som i sin tur leda till att det blir mer pengar kvar till verksamheten (Cordery, 2013).

5.4 Transparens

Eftersom mängden av transparens är beroende av de informationskrav som valts inom denna studie kan resultatet bli annorlunda om vidare studie väljer andra informationskrav. Det är därför inte mängden av transparens som är viktig utan förhållandet mellan informationen tillgänglig till de olika intressenterna och mellan ägandeformerna som är av intresse. De kvantitativa elementen är endast till för grafisk illustration och mer begriplig data (se bild 5).

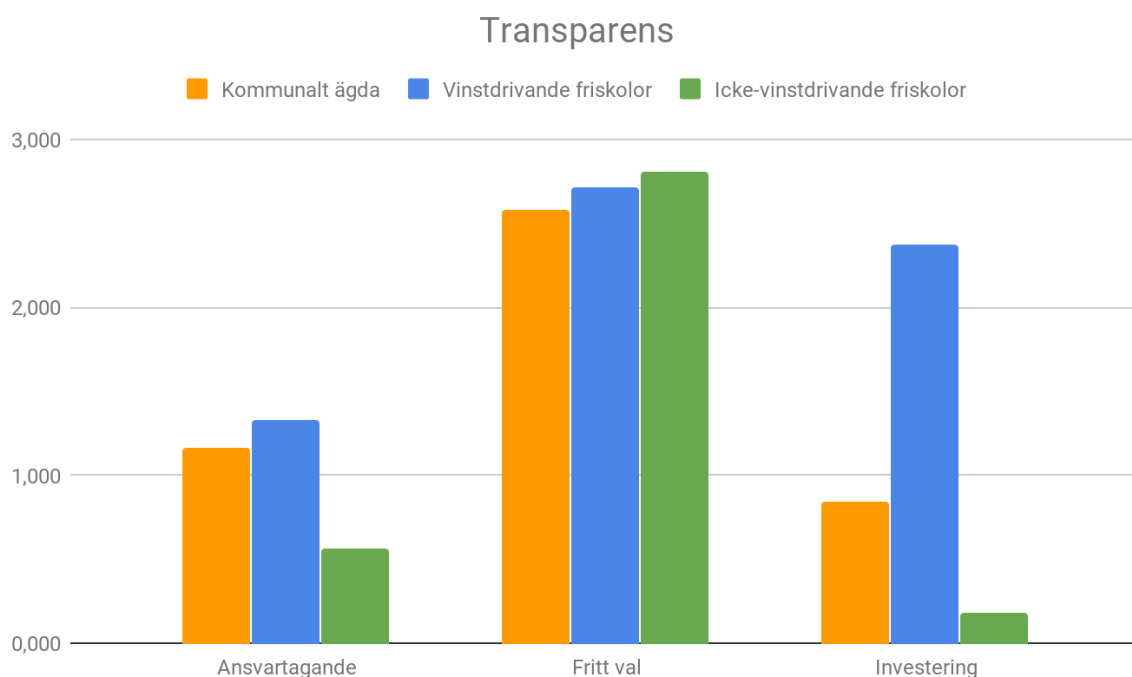

Bild 5. Stapeldiagram över indikatorerna för transparens i jämförelse mellan kommunalt ägda, vinstdrivande friskolor och icke-vinstdrivande friskolor. Varje indikator kan ta det genomsnittliga värdet mellan 1–3.

Empiri

Ovanstående diagram (se bild 5) ger en översiktlig jämförelse av ägandeformerna och tillgänglig information per intressentgrupp. Tidigare empiri påvisar transparensen av de olika informationskraven, men eftersom dessa krav endast är exempel på information som krävs för funktionen intressenterna efterfrågar är det istället förhållandet i bild 5 som är av intresse för denna studies frågeställning. Med hjälp av informationskraven kan därav ett förhållande mellan tillgängligheten av information för de olika intressenterna, samt ägandeformerna utvinnas. Vinstdrivande skolor uppvisar högst transparens för investeringsinformation och ansvarstagande, medan icke-vinstdrivande visar högst transparens angående information som främjar fria val. Generellt finns mest transparens angående information som eleven som intressent kan efterfråga vid fria val.

Analys

Brennen och Solomon (2008) menar att offentliga verksamheter behöver vara ansvarstagande för att erbjuda en god samhällsnytta. Transparens i sin tur krävs inte bara för att minska den generella informationsasymmetrin mellan samhället och skolorna (Miller, 2005) utan även för att kunna bedöma ansvarstagandet (Koppell, 2005). Vår empiri visar dock att vinstdrivande skolor uppvisar högre transparens för ansvarstagande faktorer än kommunala skolor. Detta trots att kommunala skolor verkar under offentlighetsprincipen (Hagström, 2015) och krävs därav vara mer transparenta. Detta indikerar att det krävs mer än lagstiftning kring offentliggörande av information för att skolor ska bli transparenta. Icke-vinstdrivande skolor uppvisar lägst ansvarstagande trots att de ingiver större förtroende än vinstdrivna (Hansmann, 1987 ur Grosse, 2013). I detta fall kan lagstiftning av offentlig redovisning av någon art vara fördelaktig för transparensen.

Icke-vinstdrivande uppvisar dock högst transparens angående information som krävs vid fria val. Detta kan delvis bero på att icke-vinstdrivande skolor tillåter konsumenter mer inflytande (Vamstad, 2007 ur Grosse, 2013) vilket skulle ge mer vikt åt transparens för "mjuka" ämnen, såsom pedagogisk inriktning, och dels för att de vill vara tydliga med att de har lättare att tillgodose individuella behov (Hardin, 2012 ur Grosse, 2013). Lägst transparens för fria val har kommunala skolor, vilket kan bero på att de är garanterade elever som inte får plats på omgivande friskolor. De behöver således inte tävla om elever på samma sätt som friskolor och riskerar heller inte konkurs om elevunderlaget blir för tunt.

För att kunna jämföra olika verksamheter behöver man en gemensam jämförbar grund. När skolor redovisar olik information går det inte att jämföra skolorna likvärdigt. I denna studie visar vinstdrivande skolor högst transparens för investeringsinformation. Detta för att kommunala skolor inte upprättar balansräkningar för enskild skola och för att icke-vinstdrivande skolor inte behöver publicera dessa siffror offentligt (Bokföringslagen, SFS 1999:1078, 6 kap). För en investerare är troligen vinstdrivande skolor av mer intresse, men det är ändå viktigt vid jämförelser mellan olika verksamheter att kunna jämföra dem på samma grund. Investeringsnyckeltal kan även vara av intresse för andra än investerare. Offentliga verksamheter har på senare tid funnit att implementering av strategier från privata aktörer kan hjälpa till att effektivisera och strama upp verksamheten (Dahlström et al., 2018). Det krävs dock att information redovisas på samma sätt för att strategier ska kunna implementeras på rätt områden. För att få en mer effektiv skolmarknad med bättre utbildningar krävs den därför att skolorna kan jämföras och de bättre metoderna implementeras inom alla ägarstrukturer.

KAPITEL 6 - RESULTAT

Resultatet lyfter fram den viktiga studien har kommit fram till och vad studien har åstadkommit, samt vår egen analys av empirin. Den ska även besvara studiens frågeställningar.

6.1 Vem riktar sig informationen huvudsakligen till?

Hur tillgänglig information från skolorna är, som empirin i studien påpekar, beroende av *vem* informationen riktar sig till och till *vilken funktion* informationen är till för. Studien visar att den informationen som var mest tillgänglig var den som riktar sig till elever som förutsättning för *fria val*. Detta antyder att skolorna är medvetna om att den informationen efterfrågas. Att icke-vinstdrivande skolor uppvisade högst transparens för fritt val när de uppvisade lägst transparens för investeringsinformation talar även om vilken intressent som är deras högsta prioritet.

Investeringsbeslut kräver en viss tillgång till verksamhetens ekonomi (Brealey et al., 1997). Medan icke-vinstdrivande skolor uppvisade låg transparens för *investeringsinformation* uppvisade vinstdrivande hög transparens. Det kan vara problematiskt om endast vinstdrivande skolor erbjuder denna information. Det har visats att offentliga verksamheter kan nyttja privata verksamheters metoder för att strama upp och effektivisera verksamheten (Dahlgren, 2003), men saknas information för jämförelse mellan de olika verksamheterna kan ingen slutsats dras huruvida de kommunala skolorna är mer eller mindre effektiva än friskolor. Det går inte att avgöra huruvida varken kommunala skolor eller icke-vinstdrivande skolor drivs på ett ekonomiskt hållbart sätt.

Studien uppvisar en låg transparens för information som avgör skolans *ansvarstagande* gentemot samhället. Detta beror huvudsakligen på att skolor generellt inte gör varken *arbetsprover* eller *närvaro* offentlig information. Skolorna uppvisade inget annat sätt än betyg och elevnöjdhet för att utvärdera skolans prestation vilket kan vara missvisande på grund av tendenser till betygsinflation (Wikström & Wikström, 2004). Även elevnöjdhet kan vara missvisande då elever kan prioritera trivsel över god utbildning (Jacob & Lefgren, 2005; Vlachos, 2011). Vinstdrivande skolor uppvisade hög transparens för *lång- och kortsiktig risk* vilket ger kommunen en möjlighet att dels utvärdera de friskolorna i sitt område, men också att förbereda inför eventuell konkurs av dessa friskolor. Icke-vinstdrivande uppvisade dock låg transparens angående risk vilket försvårar kommunens beredskap. Då friskolor är skattefinansierade (Friskolornas riksförbund, 2018-10-30) är *resursfördelning* mycket relevant för att bedöma ansvarstagandet, men varken vinstdrivande eller icke-vinstdrivande skolor uppvisade transparens för detta. Det gör det omöjligt för varken kommun eller skattebetalare att bedöma om pengarna de investerar i verksamheten används till rätt ändamål. Bristen av information för utvärdering av samhällsansvar som studien uppvisar, gör lagrådsremissen som lagts fram för att främja medborgarnas insyn i skattefinansierade verksamheter mycket relevant (Fridolin & Lenberg, 2018).

6.2 Hur svårt är det att nå den efterfrågade informationen?

Mycket av den efterfrågade informationen gick att finna direkt på skolornas hemsidor eller tredje parters hemsidor, men om informationen inte hittades genom enkel sökning blev den svår att tillhandahålla. Genom kontakt med kommunen kunde all information de själva har tillgång till delas ut, men de saknade information angående närvaro och utvärdering av prestation på andra sätt än betyg. Transparensen fanns således men ett gemensamt system för access till denna information saknas. Detta kunde heller inte förskaffas genom kontakt med enskilda kommunala skolor då efterfrågan inte blev besvarad.

Direktkontakt med friskolorna gav också ett stort bortfall. Många ville inte ge ut informationen med motiveringen att informationen var konfidentiell. Informationen fanns alltså, men det var inget de frivilligt gjorde offentligt. Då skolor är nödgade att ge tillträde till Skolinspektionen kan denna myndighet ha mer information om skolorna än vad vi hade tillgång till, men Skolinspektionen ville inte dela med sig av denna information, trots upprepade förfrågningar.

Hur svårt det är att hitta information om en skola är alltså beroende av både vilken information som efterfrågas och vilken ägandeform skolan har. Information riktad till elever är mer lättillgänglig, men all information som främjar ekonomisk eller samhällsansvarig jämförelse är svårare att finna. Det bör även tas till hänsyn att inte all information som var tillgänglig hittades via skolornas egna hemsidor utan ofta genom sidor skapade av Skolverket och Stockholms stad för att ge en ökad möjlighet till jämförelse. Informationen finns således tillgänglig, men detta avgör inte skolans egna transparens. Det är svårt att avgöra om informationen hade varit lika tillgänglig om tredje parter inte krävde information. De flesta skolor delar endast med sig av information som är lagstadgat nödvändigt.

6.3. Vilken ägandeform har mest transparens och tillgänglig information?

Vår empiri visade att *vinstdrivande skolor* uppvisar högst transparens av de tre ägandeformerna. Detta trots att de inte omfattas av offentlighetsprincipen som offentliga verksamheter omfattas av (Hagström, 2015). Att vinstdrivande skolor uppvisar hög transparens för investeringsbeslut menar Ewer (2007) är på grund av att investerare är deras primära intressenter. Vinstdrivande friskolor hade även information för fria val och samhällsansvar mer tillgängligt än kommunala skolor. En bidragande faktor var att trots viss information inte fanns att finna i samma utsträckning som kommunal skolor var den informationen som fanns tillgänglig lättare att tillhandahålla. Majoriteten av informationen som eftersöktes i den här studien var ekonomisk information. Information som krävde direkt kontakt med Stockholms kommun för att erhålla för kommunala skolor medan den ekonomiska informationen för vinstdrivande skolor i större utsträckning var direkt tillgängliga på skolornas egna hemsidor och årsredovisningar.

Kommunala skolor har mycket information att erbjuda, men för att den ska vara relevant måste den vara läsbar för gemene man. Informationen vi fick från kommunen var mest konteringar

av den löpande bokföringen. Det gör det svårt att göra den läsbar och dra slutsatser kring. Om informationen är inte läsbar så är det oanvändbart för läsaren (Ewer 2007; Yusuf et al., 2013). Vidare aggregeras inte ekonomiska nyckeltal ihop för enskilda skolverksamheter utan endast i kommunen som helhet. Detta kan likställas med att koncerner ofta inte redovisar för enskilda skolor utan endast för koncernen. Det blir då svårt att göra analyser för enskilda skolor. Skillnaden mellan dessa jämförelser är dock att inom en skolkoncern är sannolikheten hög att hela koncernen är verksam inom samma sektor; utbildning. För kommunen finns det allt för många verksamhetsområden för att en analys av dennes nyckeltal ska bidra med relevant information.

Lägst transparens uppvisade *icke-vinstdrivande skolor* då de saknas lagar och regler som tvingar dem att göra ekonomiska uppgifter offentliga (Bokföringslagen, SFS 1999:1078, 6 kap). Denna brist på transparens hos icke-vinstdrivande skolor avser dock både ekonomisk och icke-ekonomisk information. Cordery (2013) menar att krav på redovisning till tredje part hos icke-vinstdrivande verksamheter skulle medföra mer resurser till skolans huvudverksamhet; utbildning. Ett ökat krav på transparens kan därav vara relevant, för att minska marknadens informationsasymmetrier och leda till en effektivare resursanvändning (Gaffikin, 2005) inte bara för friskolor utan även kommunala skolor. Offentlighetsprincipen tvingar kommunala skolor att vara transparenta, men detta saknar betydelse när informationen inte kan tolkas (Ewer, 2007; Yusuf et al., 2013). Det kan därav vara fördelaktigt med lagstadgade krav på redovisning av specifik information oavsett ägandeform för att främja jämförelser.

6.4. Kan informationen, som i nuläget är tillgänglig, fylla den funktion intressenterna efterfrågar?

Det huvudsakliga skälet för att införa offentlighetsprincipen i fristående skolor, såsom nämnd lagrådsremiss föreslår (Fridolin & Lenberg, 2018), är att all verksamhet inom välfärden, som är helt skattefinansierad, ska präglas av öppenhet för att ge medborgarna insyn i verksamheten. Att förhållandena – och missförhållanden – inte bara i offentliga verksamheter utan även inom privat bedriven välfärdsverksamhet kan granskas och bidrar till att stärka kvaliteten i välfärden som helhet. Baserat på den empirin denna studie har producerat är lagrådsremissen (ibid.) relevant då det saknas transparens nog för att bedöma friskolors *samhällsansvar*. Då finansieringen av friskolor sker genom skattemedel (Vlachos, 2011) är det inte orimligt att samhället har tillgång till information angående hur verksamheten allokerar resurserna.

Vinstdrivande skolor erbjuder gott om *investeringsinformation* i form av ekonomiska nyckeltal. Även om investeringsbeslut påverkas av andra faktorer än finansiella nyckeltal, är transparensen utifrån denna studies förutsättning god, och vilket gör det möjligt för investerare att utvärdera avkastningen gentemot riskt (Brealey et al., 1997). Detta är dock under förutsättning att det endast är vinstdrivande skolor investerare har intresse för. Kommunalt ägda skolor och framförallt icke-vinstdrivna skolor uppvisade mycket låg transparens för investeringsinformation. Då skolmarknaden, som är en kvasimarknad (Le Grand, 2011), finansieras genom offentliga medel, kan även samhället ses som en direkt investerare till samtliga ägandeformer. Trots detta har inte samhället tillgång till ekonomisk information från icke-vinstdrivande friskolor. Informationsasymmetrier försvårar för eventuella finansiärer

(privata eller offentliga) att stötta ideella föreningar och stiftelsers skolor, men även för investerare att jämföra mellan olika skolor. För att utvärdera investeringar är det viktigt att det finns relevanta jämförelseindex (Baldwin & Cave beskriven i Graffikin, 2005) oavsett till vilket syfte investeraren vill ha informationen till (Nilsson et al., 2002). För kommunala skolor är ett relevant jämförelseindex viktigt för att kunna implementera privata aktörers processer för effektivisering (Dahlström et al., 2018). Det krävs att de redovisar ekonomiska nyckeltal på samma sätt. I och med att olika huvudmän inte använder samma nyckeltal kan ingen jämförelse göras och transparensen för investeringsbeslut är därav endast acceptabel för vinstdrivande skolor.

För eleven som ska välja skola finns det en acceptabel mängd med information för att göra ett *fritt skolval*. Eftersom mycket av informationen som anskaffades erbjuds av tredje parter såsom Skolverket och Stockholms stads hemsida, istället för att skolorna tillhandahöll dessa direkt, är tillgång till dessa externa parter förutsättningen för ett fritt skolval. Att informationen tillhandahålls av en neutral tredje part är en viktig förutsättning för att konsumenter ska få tillgång till jämförbar information (Ranerup, 2002). Utnyttjandet av det fria skolvalet bygger även på en viss kunskapsgrund och engagemang som många elever och föräldrar inte besitter. Familjer som saknar tiden, pengarna och informationen om hur skolvalet fungerar kan inte utnyttja friheten trots att informationen finns tillgänglig (Bunar, 2010). I och med att få tillsynsmyndigheter finns med tillgång till skolorna och mandatet att bedöma dess verksamhet blir det upp till eleverna att utvärdera skolorna baserat på den informationen som är tillgänglig. Om elever inte gör sitt skolval på en informerad grund finansieras skolor som kan vara undermåliga. Konsekvensen av att information finns tillgänglig i huvudsak till elever för att främja deras skolval är att det även är den informationen som skolans fortlevnad avgörs av.

KAPITEL 7 - DISKUSSION

Under diskussionen diskuteras resultatet av studien utifrån tidigare forskning. Hur resultatet liknar och skiljer från tidigare forskning och vilka bidrag studien ger.

Tidigare forskning menar att information saknas för fria val (Hirsch, 1995), men denna studie kom fram till att det finns tillfredsställande information på förhand för att eleven ska kunna göra ett informerat fritt skolval. Detta kan delvis bero på ökad tillgänglighet via skolornas egna hemsidor, men även ökad tillgång till externa hemsidor såsom Skolverket och Stockholms stad som lägger ut jämförande sökbar information. Det är dock diskutabelt huruvida tillgången till information från externa parter bidrar till skolornas transparens eller inte. Informationen görs tillgänglig, men inte av skolorna i sig. Eftersom informationen ändå finns på dessa externa sidor bör man dock kunna förutsätta att skolorna själva delat med sig av denna till de externa parterna och på så sätt kunna bidra till dess transparens. Bara för att informationen till eleven inte ges direkt från skolan, betyder det inte att skolan inte gett tillträde till informationen.

Enligt denna studie är transparensen huvudsakligen riktad mot kunderna men ansvarstagandet skall ombesörjas av kommunerna och statliga verk. Utfallet kan förklaras med hjälp av den klassiska marknadsmodellen - aktörerna, genom att rikta transparensen mot eleverna, vill locka till sig kunder och därigenom även skolpengen som medföljer. Transparens av ansvarstagande, eftersom den inte påverkar inkomsterna, är inte det primära intresset för enskilda skolor.

På en fri marknad väljer konsumenten vilka aktörer som frodas genom sitt val av leverantör (Le Grand, 2011). På en kvasimarknad såsom skolmarknaden är det dock kommunen som är finansiären. Detta innebär att kommunen måste ha möjlighet att bedöma skolornas prestation och slå ut aktörer som inte uppfyller kraven. Då transparensen för ansvarstagande är så pass låg, förekommer dock ingen sådan kontroll. Istället är det upp till eleverna, som väljer vilken skola de vill gå på och därav finansiera, att utvärdera skolorna (Ranerup, 2002). Det är eleverna själva som väljer vilka aktörer som finns kvar och vilka som försvinner från marknaden. Är det dock rimligt att elever och föräldrar ska ta det ansvaret? Är det rimligt att kräva att elever är tillräckligt informerade för att kunna göra en bedömning angående om huruvida en skola är kapabel att erbjuda en god utbildning eller inte? Även om Skolinspektionen i viss mån kan kontrollera att skolorna inte gör stora överträdelser från sitt uppdrag kan varken stat eller kommun i nuläget utvärdera och bedöma huruvida skolor uppfyller sitt uppdrag. På en fri marknad kan man förvänta sig att konsumenten är informerad nog för att ta beslut om sina egna monetära medel, men inom skolmarknaden är det inte bara underåriga som har den beslutskraften utan de tar även beslut om statliga medel. Att transparensen för fria val är hög främjar fria val, men den låga transparensen för ansvarstagande tvingar elever att utvärdera skolorna på ett sätt samhället och inte elever bör göra.

En bidragande orsak till att skolor uppvisade så lågt transparens för ansvarstagande kan ha varit att informationskraven för alternativa prestationsmätningar var baserad på en amerikansk studie (Popham, 2014). Dessa prestationsmätningar används sällan inom svensk forskning. Det kan finnas bättre indikatorer för att mäta prestation, men då både betygsstatistik (Wikström &

Wikström, 2004) och elevnöjdhet (Jacob & Lefgren, 2005; Vlachos, 2011) kan vara missvisande reduceras risken för felaktig mätning med fler indikatorer. Studien fick inte tillgång till arbetsprover och närvarostatistik, men detta betyder inte att de inte finns. Datan finns och kan mäta prestation, men tillgången till dem saknas. Det saknas även ett gemensamt system för jämförelse mellan dessa. Då indikatorerna registreras men inte görs tillgängliga är de passande indikatorer för en studie om transparens.

Cordelery (2013) menar att om inga krav på redovisning finns, blir det mer fel i bokföringen. Därför kan kravet på klar och tydlig redovisning inte bara minska eventuella fel verksamheterna gör i bokföringen, utan även öka möjligheten till jämförelse. Trots att investerare i sig kanske inte har intresse av icke-vinstdrivande eller kommunala skolor så kan jämförelser med dessa bidra med utvärdering av deras egna investering. Vilken information investerare vill ha är subjektiv därför måste det finnas information tillgängligt för att utvärdera utifrån olika syften (Nilsson et al., 2002) Gemensamma nyckeltal för att jämföra olika ägandeformer kan även bidra till att strama upp kommunala verksamheter genom att utnyttja friskolors processer för ökad effektivitet och kvalitet (Dahlström et al., 2018).

Lagåderemissionen "Offentlighetsprincipen ska gälla i fristående skolor" föreslår att alla skolverksamheter som finansieras med offentliga medel ska verka under offentlighetsprincipen. Ambitionen är att på så sätt främja medborgarnas insyn i friskolornas verksamhet (Fridolin & Lenberg, 2018). För icke-vinstdrivande friskolor som uppvisar väldigt låg transparens i nuläget kunde detta förslag till lag ändra förutsättningarna extensivt. Enligt vår studie är dock vinstdrivande skolor redan mer transparenta än kommunala skolor. Kommunala skolor är transparenta, men tillgången till informationen kräver dels direkt kontakt med kommunen och dels en hel del förkunskap. Datan som tilldelades vid efterfrågan var konteringen av löpande bokföring. För att kunna avläsa denna information till förståelig och jämförbar information krävs vissa förkunskaper som gemene man sällan besitter. Trots att kommunala skolor alltså verkar under offentlighetsprincipen är tillgången till informationen meningslös om den inte är begriplig (Ewer, 2007). Att placera alla skolverksamheter under offentlighetsprincipen är därav inte tillräckligt för att uppnå insyn i skolverksamhetens verksamhet. Det krävs således att den ekonomiska informationen publiceras i lättläst format och är enkel att tillgå (Yusuf et al., 2013).

Även om lagrådsremissen gått igenom, vilket den inte gjorde (Aftonbladet, 20-06-2018), så skulle informationen se annorlunda ut beroende på vilken bolagsformskolan har. Olika bolagsformer har olika redovisningskrav. Behovet av ökad transparens är dock inte något denna studie strider emot. Trots att vinstdrivande skolor uppvisade högst generell transparens saknade de att delge allokering av sina resurser (resursfördelning). Då kommunen är dess största finansiär bör det inte vara orimligt att kommunen har tillgång till information om hur dess resurser fördelas. Det finns dock i nuläget inga lagar eller föreskrifter för särredovisning inom välfärdsverksamheter (Aktiebolagslagen, SFS 2005:551). Denna studie visar att information från skolor inte delas frivilligt, det är kan därav vara fördelaktigt med lagar som föreskriver specifik redovisning för skolverksamheter. Att skolor, oavsett ägandeform, ska redovisera sina

ekonomiska nyckeltal, prestationsmätningar och policy på samma sätt för att främja jämförelser.

Denna studie har således bidragit till forskningen genom att påvisa att transparens inte endast kan betyda tillgången till information utan även att den är begriplig för läsaren. Även om informationen finns så måste den bli förstådd. Transparens är således även beroende av presentationen. Trots att denna studie har påvisat en stor variation av transparens mellan vilken slags information som är tillgänglig beroende av ägandeformen bör det tas till hänsyn att detta resultat endast är baserat på ett fåtal utvalda informationskrav. Med andra informationskrav för att utvärdera informationens tillgänglighet för intressenterna skulle resultatet med största sannolikhet bli annorlunda. Det är relationen mellan den tillgängliga informationen som är relevant.

KAPITEL 8 - SLUTSATS

Slutsatsen ger en kortfattad sammanfattning av vad studien gjorde, varför det var viktigt och vad den kom fram till. Den tar även upp hur resultatet kan tolkas och hur detta påverkar forskning i framtiden. Kapitlet ger även ett förslag till vidare forskning.

8.1 Sammanfattning

Skollagen lyder att alla skolor - offentliga och privata - ska erbjuda eleverna likvärdiga villkor (Fridolin & Lenberg, 2018). Dock anses likvärdigheten ha minskats mellan 1980 och 2007 (Von Greiff, 2010). Forskningen om den svenska skolmarknaden efter skolreformen har handlat om hur konkurrensens har påverkat samhället i stort, skolornas betyg och tendensen till segregation (Parding, 2011). Lite forskning påvisar skillnaden i undervisningen mellan friskolor och offentligt ägda skolor. Den bristande forskningen kan grundas i att friskolor inte behöver lämna ut information i samma utsträckning som offentliga skolor och därav är datan för sådan forskning svår att få tag på då (Hagström, 2015). I skrivande stund har kommunalt ägda skolor högre krav på transparens än friskolor genom offentlighetsprincipen (Fridolin & Lenberg, 2018). Enligt lagrådsremissen "Offentlighetsprincipen ska gälla i fristående skolor", ska alla huvudmän som godkänts för fristående skolor, delge samma slags uppgifter som kommunala skolor måste delge idag enligt offentlighetsprincipen (Fridolin & Lenberg, 2018). Transparensen är viktigt för att; samhället ska kunna utvärdera hur ansvarstagande skolan bedriver sin verksamhet (Forrer et al., 2010), att elever ska kunna utnyttja sitt fria skolval på en välinformerad grund (Gustafsson et al., 2016) och att investerare ska kunna bedöma om en skola är en bra investering (Brealey et al., 1997).

Huruvida lagförslaget är nödvändig och kommer att bidra till högre transparens beror på *vem* som efterfrågar informationen, *vilken funktion* den bör fylla och *hur tillgänglig* den för tillfället är. Därav har studien ämnats att svara på frågeställningen;

Kan informationen, som i nuläget är tillgänglig inom kommunala, vinstdrivande och icke-vinstdrivande skolor, fylla den funktion intressenterna efterfrågar?

Resultaten, som har tagits fram genom informationssökning är en jämförelse dels mellan ägandeformer och dels mellan intressegrupper på en skala från 0-3. Siffrorna har sammanfattats i empirin och analyserats med utgångspunkten från tidigare forskning.

8.2 Forskningsbidrag

Ovanstående studie kom fram till att informationen som var mest tillgänglig var den som var riktad till elever och föräldrar för att göra fria skolval. Denna transparens ökades dock av externa parter som krävde information från skolorna för att främja jämförelse. Informationen skolorna själva bidrog med var till stor del endast den som var lagstadgad nödvändig. Då empirin uppvisade bristande transparens för samhällsansvar för alla ägandeformer kan den aktuella lagrådsremissen angående en mer omfattande offentlighetsprincip vara relevant (Fridolin & Lenberg, 2018). Det visades sig dock att vinstdrivande skolor uppvisade högst transparens, framförallt för investeringsinformation. Kommunala skolor omfattas av offentlighetsprincipen, trots detta hade vinstdrivna skolor högre transparens. Att endast omfatta friskolor under offentlighetsprincipen kan möjligtvis förbättra transparensen för icke-vinstdrivna skolor, men med största sannolikhet inte för vinstdrivna. För att alla skolor ska delge samma slags uppgifter behöver även kommunala skolor anpassa sitt rapporteringssätt efter privata verksamheter. Endast när alla skolor, oavsett ägandeform, erbjuder samma slags information på samma sätt kan en korrekt jämförelse göras. Transparens är således inte bara tillgången till information utan även presentationen av den på ett begripligt sätt.

8.3 Förslag till vidare forskning

I denna studie undersökte vi hur tillgänglig informationen var utifrån en gemene man. Alltså utifrån den tillgång vi som studenter har. Det kan dock vara relevant för vidare studier att undersöka vilken tillgång till information personer med specifik behörighet kan tillhandahålla. Det vore speciellt intressant att undersöka vilken information Skolinspektionen har tillgång till för att bedöma verksamheter och dess samhällsansvar. Hur bedömer de om en friskolans verksamhet är acceptabel, och vilken information får de då tillgång till? Då Skolinspektionen kan ge konkreta konsekvenser för skolor som inte ger dem access är det sannolikt att de har en helt annan behörighet till information än en student.

REFERENSER

- Aftonbladet (20-06-2018) *Rödgrönt förslag om friskoleinsyn skjuts upp*. Hämtad från Aftonbladet 2019-01-07: https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/QIA5rA/rodgront-forslag-om-friskoleinsyn-skjuts-upp?fbclid=IwAR3tqEFUv1NAGnNIwCbrOO_fvI4ol9jeJwJBTzxxQWjO5Xkv1N6JhFTCiEk
- Aktiebolagslagen* (SFS 2005:551). Hämtad från Riksdagens webbplats 2018-12-12: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/aktiebolagslag-2005551_sfs-2005-551
- Almqvist, R., Graaf, J., Jansson, E., Parment, A. & Skoog, M. (2016). *Boken om ekonomistyrning*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Andersson, F. (2002). *Konkurrens på kommunala villkor. Kunskapsöversikt*. Stockholm: Svenska kommunförbundet. Stockholm: Edita Norstedts Tryckeri.
- Arreman, E. I., & Holm, A. (2011). Privatisation of public education? The emergence of independent upper secondary schools in Sweden, *Journal of Education Policy*, 26(2), 225-243
- Arsen, D., & Ni, Y. (2012). Is Administration Leaner in Charter Schools? Resource Allocation in Charter and Traditional Public Schools. *Education policy analysis archives*, 20(31)
- Bell, C. (2009). Geography in Parental Choice. *American Journal of Education*. 115(8), 493-521
- Bokföringslagen* (SFS 1999:1078) Hämtad från Riksdagens webbplats 2018-12-15: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bokforingslag-19991078_sfs-1999-1078
- Bolagsverket. (2018). *offentliga uppgifter*. Hämtad 2018-11-27 från: <https://bolagsverket.se/om/oss/verksamhet/offentliga-uppgifter-1.2265>
- Bolagsverket. (n.d.) . *Företag*. Hämtad: 2018-12-14 från: <https://bolagsverket.se/ff/foretagsformer>
- Boyne, G. A. (2002). Public And Private Management: What's The Difference? *Journal of Management Studies*, 39(1), 97-122
- Brealey, R., Cooper, I., & Habib, M. (1997). Investment Appraisal in the Public Sector. *Oxford review of Economic Policy*, 13(4), 12-28
- Brennan, N., & Solomon, J. (2008) Corporate governance, accountability and mechanisms of accountability: an overview. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 21(7), 885-906
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber.
- Bryman, A., & Bell, E. (2017). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. 3. uppl. Malmö: Liber.
- Böhlmark, A., & Lindahl, M. (2014). Independent Schools and Long-run Educational Outcomes: Evidence from Sweden's Large-scale Voucher Reform, *Economica*, (2015)82, 508-551
- Carlgren, F. (2017-11-22). Friskolor i aktiebolagsform. *Ekonomifakta*. Hämtad 2018-10-24 från: <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Valfarden-i-privat-regi/Skolan-i-privat-regi/friskolor-i-aktiebolagsform/>

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. London: Sage publication Inc.

Commandore, V., Devereaux, P., Zhou, Q., Stone, S., Busse, J., Ravindran, N., Burns, K., Haines, T., Stringer, B., Cook, D., Walter, S., Sullivan, T., Berwanger, O., Bhandari, M., Banglawala, S., Lavis, J., Petrisor, B., Schunemann, H., Walsh, K., Bhatnagar, N., & Guyatt, G. (2009). Quality of care in for-profit and not-for-profit nursing homes: systematic review and meta-analysis. *The British Medical Journal*, 339, b2732

Cordery, C. (2013). Regulating Small and Medium Charities: Does it improve Transparency and accountability? *Voluntas*, (2013)24, 831-851

Dahlgren, J. (2003). *Effekter av konkurrensutsättning, en kunskapsöversikt*. Linköping: Linköpings universitet, Ekonomiska institutionen.

Dahlström, C., Nistotskaya, M., Tyrberg, M. (2018). Outsourcing, bureaucratic personnel quality and citizen satisfaction with public services. *John Wiley & Sons Ltd. Public Administration*, (2018)96, 218–233

Davies, G. David. (1971). The Efficiency of Public versus Private firms, the Case of Australia's Two Airlines, *The journal of Law & Economics*, 14(1), 149-165

Dee, T. S. (1998). Competition and the Quality of Public Schools. *Economics of Education Review*, 17(4), 419-427

Ekonomifakta, (2009-10-21). *Privata aktörer och välfärden*. Hämtad 2018-10-30 från: <https://www.ekonomifakta.se/Artiklar/2009/Oktober/Privata-aktorer-och-valfarden/>

Ewer, S. R. (2007). Transparency and Understandability, But for Whom? How Different Standards Setters Define the "Average User". *The CPA Journal*, February, 17-22

Forrer, J., Kee, J., Newcomer, K., & Boyer, E. (2010). Public-Private Partnerships and the Public Accountability Question. *Public Administration Review*, 05(06), 475-484

Fridolin G, Lenberg E. (2018). *Lagrådsremiss: Offentlighetsprincipen ska gälla i fristående skolor*, Sveriges Riksdag. Hämtas 2018-12-21 från: <https://www.regeringen.se/491b30/contentassets/897aa188df004eae8bacf1efac35a25/lagradsremiss-offentlighetsprincipen-ska-galla-i-fristaende-skolor.pdf>

Friskolornas riksförbund. (n.d). *Värt att veta för dig som funderar på att starta en fristående skola*. Hämtad 2018-10-17 från: <http://www.friskola.se/starta-driva/vart-att-veta>

Friskolornas riksförbund (2018). *Välja skola och förskola*. Hämtad 2018-10-30 från: <http://skolvalet.nu/valja-skola/>

Gaffikin, M. (2005). *Regulations as Accounting Theory*. Accounting and Finance working paper 05 (09). Wollongong: University of Wollongong, School of Accounting & Finance.

Greene, J. P., Peterson, P. E., & Du, J. (1991). Effectiveness Of School Choice: The Milwaukee Experiment, *Education and urban society*, 31(2), 190-213

Grosse, I. (2013). Icke-vinstdrivande välfärd i Sverige och Tyskland. (red.) Rönneberg, L., Srandberg, U., Whihlberg, E. & Vinblad, U. *När förvaltning blir business*, 77-97. Linköping: Linköping University Electronic Press.

- Gustafsson, J., Sörlin, S., & Vlachos, J. (2016). *Policyideer för svensk skola*. Stockholm: SNS Förlag.
- Hagström, P. (2015). *Offentlighetsprincipen och handlingsoffentligheten*. Hämtad 2018-11-27 från: <http://www.allmanhandling.se/handlingsoffentlighet/vad-ar-det/>
- Hensvik, L. (2012). Competition, wages and teacher sorting: Lessons learned from a voucher reform. *The Economic Journal*, 122(561), 799-824
- Hirsch, D. (1995). School Choice and the Search for an Educational Market. *International Review of Education*, 41(¾), 239-257
- Hjort, T., & Panican, A. (2014). Navigating the market of welfare services: The choice of upper secondary schools in Sweden. *Nordic Journal of Research*, 5(2014), 55-79
- Hood, C. (2010). Accountability and Transparency: Siamese Twins, Matching Parts, Awkward Couple? *West European Politics*, 33(5), 989-1009
- Jacob, B. A., & Lefgren, L. (2005). What Do Parents Value in Education? An Empirical Investigation of Parents' Revealed Preferences for Teachers. *Quarterly Journal of Economics*, 122, 1603–1637
- Alonso, J. M., & Andrews, R. (2016). How Privatization Affects Public Service Quality: An Empirical Analysis of Prisons in England and Wales, 1998–2012, *International Public Management Journal*, 19(2), 235-263
- Kulturens.(n.d.). *Vi utvecklar Sverige*. Hämtad 2018-11-27 från: <https://www.kulturens.se/om-2/>
- Lag om ekonomisk förening* (SFS 1987:667) Hämtad från Riksdagens webbplats: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1987667-om-ekonomiska-foreningar_sfs-1987-667
- Lag om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag* (SFS 1995:1559). Hämtad 2018-12-15 från: <https://lagen.nu/1995:1559>
- Langemar, P. (2008). *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi - att låta en värld öppna sig*. 1:a uppl. Stockholm: Liber.
- Lindgren, K. (2010). *Vinstuttag i friskolor unikt för Sverige*. Lärarnas tidning. Hämtad 2010-12-12 från: <https://lararnastidning.se/vinstuttag-i-friskolor-unikt-for-sverige/>
- Malmberg, B., Andersson, E. & Bergsten, Z. (2014). Composite Geographical Context and School Choice Attitudes in Sweden: A Study Based on Individually Defined, Scalable Neighbourhoods. *Annals of the Association of American Geographers*, 104(4), 869–888
- McEwan J. P., & Carnoy, M. (2000). The Efficiency of Private Schools in Chile's Voucher System, *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 22(3), 213-239
- Nilsson, H., Isaksson, A., & Martikainen, T. (2002). *Företagsvärdering: med fundamental analys*. Studentlitteratur: Lund.
- Parding, K. (2011). Forskning om den svenska friskolereformens effekter – en litteraturöversikt. *Didaktisk Tidskrift*, 20(4), 231-247

Ranerup, A. (2002). Tools for Consumer Democracy? The Role of Cybermediaries in Quasi-Markets. *e-Service Journal*, 2003, 90-113

Rouse, C., & Barrow, L. (2009). School vouchers and student achievement: Recent evidence and remaining questions. *Annual Review of Economics*, 1, 17-42

Sandström, M., & Bergström, F. (2005). School vouchers in practice; competition will not hurt you. *Journal of Public Economics*, 89(2005), 351-380

Skatteverket. (n.d). *Starta, driva och avregistrera en förening, ett registrerat trossamfund eller en stiftelse*. Hämtad 2018-12-14 från:
<https://skatteverket.se/foretagochorganisationer/foreningar.4.76a43be412206334b89800048202.html>

Skatteverket. (2007-04-04). Skatteverkets ställningstaganden: Gåva till näringsdrivande stiftelse. Hämtad 2018-12-18 från:
<https://www.skatteverket.se/funktioner/rattsinformation/arkivforrattsligvagledning/arkiv/stallningstaganden/2007/stallningstaganden2007/13123082507111.5.3a7aab801183dd6bfd3800018438.html>

Skollagen (SFS 2010:800). Hämtad från Riksdagens webbplats 2018-11-27:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Skolverket. (n.d). *Ansvar i skolfrågor*. Hämtad 2018-12-17 från:
<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor>

Skolverket. (2017). *Nationella prov: Omfattande bortfall vid inrapportering*. Hämtad 2018-11-27 från:
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/arkiverade-statistiknyheter/statistik/2017-06-29-nationella-prov-omfattande-bortfall-vid-inrapportering>

Skolinspektionen. (2018-04-04). *Om brister är allvarliga..* Hämtad 2018-11-26 från:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Tillsyns--och-granskningsbeslut/Om-bristerna-ar-allvarliga/>

Skolinspektionen. (2018-09-28). *Inspektion*. Hämtad 2018-12-17 från:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/>

Skolinspektionen. (2018-09-05). *Statistik*. Hämtad från 2018-12-17 från:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Statistik/>

Statskontoret. (2015). *OM OFFENTLIG SEKTOR Att göra eller köpa? Om outsourcing av statlig kärnverksamhet*. Statskontoret, 27-32

Stockholm stad. (2018 a). *Hitta och jämför grundskolor*. Hämtad 2018-10-24 från:
<http://www.stockholm.se/-/Jamfor/?enhetstyp=61c1cc6e99bf409a85ca4e3d0c137d5f&slumpfro=-1757625605>

Stockholm stad.(2018 b). *Hitta och jämför gymnasieskolor*. Hämtad 2018-10-24 från:
<http://www.stockholm.se/-/Jamfor/?enhetstyp=ee756226a1914c6d9582eed28a52ff37&slumpfro=-1757066732>

Stolt, L., Blomqvist, P., & Winblad, U. (2011). Privatization of social services: Quality differences in Swedish elderly care. *Social Science & Medicine*, 72(2011), 560-567

Svenskt friluftsliv. (n.d). *Ansök om bidrag för år 2019*. Hämtad 2018-11-27 från:
<https://svensktfriluftsliv.se/ansoka-om-bidrag/>

Teddle, C., & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research. Integrating Qualitative and Quantitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. California: Sage Publications, Inc.

Trebilcock, J. M., & Iacobucci, E. M. (2003). Privatization and accountability, *Harv. L. Rev*, 116, 1422-1453

Vedder, R., & Hall, J. (2000). Private School Competition and Public School Teacher Salaries. *Journal of Labor Research*, 21(1), 161-168

Villalonga, B. (1999). Privatization and efficiency: differentiating ownership effects from political, organizational and dynamic effects, *Journal of Economic & Organization*, 42(2000), 43-74

Vlachos, J. (2011). Friskolor i förändring. I Hartman, L. (red.) *Konkurrensens konsekvenser: Vad händer med svensk välfärd?* (66-111). 2. uppl. Stockholm: SNS Förlag.

Vining, A. R., & Boardman A. E. (1992). Ownership versus Competition: Efficiency in Public Enterprise, *Public Choice*, 73(2), 205-239

Von Greiff, C. (2010). Hur bör skolan finansieras för att gynna likvärdighet. *Ekonomisk debatt*, 2(38), 37-47

Wikström, C., & Wikström, M. (2004). Grade inflation and school competition: An empirical analysis based on the Swedish upper secondary schools, *Economics of Education Review*, 24(2005), 309–322

Winblad, U., Blomqvist, P., & Karlsson, A. (2017). Do public nursing home care providers deliver higher quality than private providers? Evidence from Sweden. *BMC Health Services Research*, 487(2017)

Yusuf, J., Jordan, M., Neill, K., & Hackbart, M. (2013). For the People: Popular Financial Reporting Practices of Local Government. *Public Financial Publications, Public Budgeting and Finance*, Spring 2013, 95-113

Årsredovisningslag (SFS 1995:1554). Hämtad från Riksdagens webbplats 2018-12-15:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/arsredovisningslag-19951554_sfs-1995-1554

Stockholm Business School
Stockholm University
SE-106 91 Stockholm
Tel: 08 – 16 20 00
www.sbs.su.se

